

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto.

XLIII. L.

1923

12. številka.

IZDAJA TISKOVA ZADRUGA V LJUBLJANI

Vsebina decembrovega zvezka:

1. Albrecht Fran: Osmrtnica Josipu Stritarju	657
2. Dr. J. Kelemina: Pesnikova osebnost. (Konec.)	658
3. Alojz Gradnik: De profundis	663
4. Marija Kmetova: V metežu. (Konec.)	665
5. Ivan Albreht: Sirota	679
6. Anton Novačan: Munira	679
7. Anton Novačan: Ljubljanski feuilleton	685
8. Cvetko Golar: Beli konj. (Konec.)	686
9. Dr. Joža Glonar: Martin Pegius (Pegie, Pegesus) iz Polhovega gradca	691
10. Ivan Albreht: Koroška pisma	698
11. Slavko Grum: Maj v vazi	699
12. Ivan Albreht: Doživljaj	700
13. Stanko Majcen: Jutro	706
14. Književna poročila	707
Dr. Josip Tominšek: Boris Miran: Strunam slovo. — Ferdo Kozak: Cvetko Golar: Poletno klasje. — Václav Burian: Vrhlickega prevod Aškerčevih poezij. — Dr. Pavel Karlin: Maurice Maeterlinck: Josip Bernot: Modra ptica. — J. A. G.: Wendel Hermann: Aus drei Kulturen. — Dr. Ludvik Grobelnik: Pavel Kunaver: Po gorah in dolinah. — Dr. I. L.: Jan Máchal: Slovanské literatury. — France Veber: O šerkovi kritiki mojega pojmovanja človeškega spoznavanja. — I. M.: Benito Mussolini: «Il mio diario di guerra».	
15. Kronika	719
J. A. G.: Cankarjev Bebec Martin. — Alojz Turk: Dva Prešernova verza iz leta 1848. — Dr. L.: Sedemdesetletnica Jozefa Škultetega. — Tavčarjeva številka.	

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 90 Din, za pol leta 45 Din, za četrletno 2250 Din, za inozemstvo 105 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 10 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruga», z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Poslednji svojega rodú —

Josip Stritar — Boris Miran

se je dne 25. nov. t. l. poslovil od nas. Ljubljana, najdražji sen pokojnikove slovenske zavesti, ga je spremlila na njegovi poslednji poti — v pisateljsko grobnico pri Svetem Krištofu k njegovima drugovima, s katerima se je bil razstal pred mnogimi desetletji, Franu Levstiku in Josipu Jurčiču; spremlila ga s hvaležnim češčenjem, kakršno pristuje velikemu možu.

Z očmi, vprtimi v svet in v vse velike glasnike svetovnih kulturnih stremljenj, a s srcem, pripetim na toplo grudo domače zemlje, je pokojnik dolga leta stal kakor sejalec nad zrahljanimi brazdami prebujenega slovenstva in sipal vanje svoja klena semena. Klical, budil in bodril je s svojim „Zvonom“, palil in žgal trnje in osat s svojimi jedkimi „Soneti“. Bil je med tistimi, ki so polagali temelje modernemu slovenstvu: bil je stavbenik in graditelj. Bil je svojemu pokolenju Arbiter in Mentor; osebnost, kakršnih odblesk pada na usode bodočih pokolenj.

Čast in slava njegovemu spominu!

Dr. J. Kelemina:

⟨Konec.⟩

Pesnikova osebnost.

K prvi skupini prištevamo oduševljajočo in izpreminjajočo, metaforno, metonimsko, simbolno, antitetsko in epitetško apercepcijsko obliko. K drugi skupini pripadajo čustveno naglašene besede in hiperbole in sredstva stopnjevanja: klimaks, ponavljanje, varijacija, asindeton, polisindeton itd. Podrobnejše opazke o teh oblikah slede v odstavku, ki razpravlja o govoru kot umetniškem sredstvu; preiskovalec, ki mora voditi račun o duševnosti kakega pesnika, oziroma o njegovem (oseb- nem) stilu, bo torej moral zbrati iz njegovih pesnitev vse zadevne slučaje, zavedajoč se, da to ni nikakšen prigoden nakit govoriče, temveč da ima pred sabo «dragocene žive tvorbe stilizujoče fantazije», in manifestacije, v katerih se zrcali v majhnem okviru veličina avtorjeva.

Doslej smo imeli že večkrat priliko, naglasiti važnost pojmu- jočega razuma za pesnikovo delo, najsi je tudi priznati, da pesnika naredi «polno srce» (fantazija, afekt). Talentov, ki imajo dobre domisleke, je mnogo, manj je takih, ki bi jih umeli ali mogli oblikovati. Naj se pesnik vdaja navdihom svoje fantazije, za- vestna refleksija bo neobhodno potrebna, ko bo šlo za izdelovanje pesnitve v podrobnosti, kjer ne sme manjkati skrbna kombinacija in motivacija, ne skrbno izdelani prehodi. Pesnik pri svojem delu ne sme postati nestrpen; delo mora dozoreti.

Krivo je seveda, ako zadobi razum nadvlado nad konkretnim gledanjem; tedaj bi dobili namesto nazornih podob naziranje (refleksijo), kakor dobimo tendenčne tvorbe, ako pri ustvarjanju odločuje volja.

Potrebno je torej, da ustvarimo sliko umstvenih dispozicij kakega pesnika; presoditi je zlasti njegovo inteligenco (razum), ki je v bistvenem sposobnost, «soditi pravilno», z omejitvijo pač, «da gre pri tem za sodbe abstraktnejše vsebine, ne za čisto elemen- tarne čutne sodbe». Vobče dajemo v poeziji prednost konkret- nemu «mišljenju», dočim se nam prebujni razmah abstrakcije ne dozdeva vrlina. Določiti je, ali kaže pesnik nagnjenje do umovanja, do razglabljanja in razmišljanja, tako da često teko vijaki re- fleksije prosto v zraku; vprašati se je tudi, ali je pesnik zmožen misliti metodično; nesistematsko mišljenje sicer pesniku ne ško- duje, ako se ne razodeva pri njem povrhu nagnjenje za filo- zofiranje.

Osnovni tip vsega umstvenega mišljenja je oblika sodbe, pri kateri se kakšna v zavesti nastopajoča predstava razkroji v subjekt in predikat. Elementi, ki nam spravijo v zavest obliko sodbe in medsebojne odnošaje med sodbami, dobe svoj obstoj in relativno trdno in trajno funkcijsko zmožnost šele v govorici. Najvišje udejstvovanje funkcije spoznavanja, pri katerem ne pojmemo samo posameznih dogodkov vnanjosti, temveč tudi zakone dogajanja, se ne dá doseči brez izrazila mišljenja, brez govorice. V govorici, pravi Wundt, se zrcali predvsem bogastvo predstav kakega posameznika; bogastvu besed odgovarja na splošno bogastvo predstav v isti zavesti. Ista je stvar s tako zvanim svetovnim naziranjem, katero lepí tako trdno na govorici, da bi zastoj iskali kak moment v svetovnem naziranju moža, ki se ne bi dal odkriti obenem v njegovi govorici. Specijalna opazovanja o tem, kakšno jezikovno odelo si izbere posamezna misel, spada v stilistiko; tamkaj bodo našli mesto poleg drugega tudi podatki o gradbi stavkov, ki je za pesnika značilna.

Med psihološkimi lastnostmi stavkov (sodb) je za pesnikov dušni ustroj važna njih modalnost; z ozirom na njo imamo izvestne in neizvestne sodbe. O Novalisu je pripomnil Gloege (Novalis' Heinrich von Ofterdingen als Ausdruck dichterischer Persönlichkeit, Lipsko 1911), da omejuje v zelo značilni množini slučajev svoje trditve: morda, kazno, zdi se mi... Ker značijo sodbe zavzemanje aktivnega stališča napram podani vsebini, se mora taka neizvestnost umeti kot znak za pomanjkanje krepke samozavesti in trdne volje; obenem se v tem razodeva tudi discipliniranost mišljenja, ki okleva nesigurno tam, kjer bi kdo drugi ne videl razloga.

Analiza in sinteza sta dva različna tipa mišljenja, ki pa sta udeležena v gotovi izmeri pri razrešitvi vsakega količkaj zapletenega problema. Nadvladujoča darovitost v eno ali drugo smer lahko prispeva znake za karakteristiko določene osebnosti. Zastopniki prvega tipa so zmožni predvsem, razkriti tajne enakosti, zastopniki drugega enakosti.

Drug takšen par sta induktivni pa deduktivni mislec; iz nemške literature sta znana dioskura Goethe in Schiller; zadnji, tip deduktivnega misleca, analizira takole svojega druga: «Vi jemljete skupaj celokupno naravo, da dobite jasnost o posameznem predmetu. V veseljnosti naravnih pojavov iščete razlog za individuj. Od preprostih organizmov se korak za korakom dvigate k bolj razvitim, da nazadnje zgradite najbolj kompliciranega, človeka, genetsko iz cele zgradbe narave». (Pismo dne 23. avgusta 1794.)

Toda prirojeno svojstvo v deduktivno smer lahko zavede in dividuj v svojeglavno in enostransko razlaganje pojmov. Pesnik kot Novalis, ki mu je bil prirojen deduktivni način mišljenja, se skuša zavestno razviti v induktivno smer in tako razširiti in izpopolniti svojo bistvenost.

Prehajajoč k čuvstvom bi opozoril na svoje prejšnje opazke o pomenu dožitka za ustvarjanje. Pojmovani vtiski postanejo šele v čuvstvu dožitek; v čuvstvu tudi prihaja naš jaz k pravemu življenju, to je k zavesti samega sebe.

V čuvstvu doživlja jaz samega sebe neposredno.

Obenem z osebnostjo je v čuvstvu vkoreninjena tudi umetnost. Govorili smo že o tem, da odlikuje pesnika stopnjevana združljivost in energija čuvstvene funkcije. «Na podlagi njegove organizacije, ki ima krepko resonanco za zvoke življenja, postane časniška notica iz sodne kronike, suhoparno poročilo kronistovo, groteskna povest, dožitek... V vsakem vnanjem gledanju pesnikovem učinkuje živo nastrojstvo, ki izpolnuje in oblikuje njegovo gledanje; on poseduje in uživa svojo lastno eksistenco v krepkem življenskem čuvstvu, v njihnanju med ugodjem in neugodjem na vedrem, čistem ozadju situacije, slik življenja» (Dilthey, *Die Einbildungskraft des Dichters*). Taka organizacija dovoljuje pesniku zajeti celo življenje v njegovih globinah in višinah in ga predelati v samobitno življensko in umetniško vsebino. Povečana združljivost mu jamči za sigurno, neposredno reakcijo na čuvstveno naglašene vtise; stopnjevana psihična energija more obvladati jakost afekta.

V taki ekstazi čuvstva se torej rodi umotvor; krepka emocionalna razdraženost pokrene ono fazo tvoriteljskega akta, ki ga imenujemo inspiracijo ali «produktivno nastrojenje»; Platon ga celo nazivlje blaznost. To stanje, ki ga pesniki pričakujejo toli nestrpno, in ki ga skušajo često privabiti z umetnimi sredstvi, postane sunek za pravo tvoriteljsko silo, za fantazijo. Vse moči se v čuvstveni ekstazi stopnjujejo do mrzlične delavnosti in proces ustvarjanja je potemtakem v resnici ugodna igra. In še kasneje ponese moč afekta pesnika kot ponavljajoč se val preko vseh težkoč in tudi neuspehov — «v opojnosti nove produkcije pozabi bolečine, ki mu jih je povzročalo prejšnje delo».

Toda pravi pesnik mora imeti zmožnost in sposobnost, zaježiti in napeljati ta hudournik strasti tako, kakor to zahtevajo stroge zahteve umotvora. Čim bolj ume izpovedati svoja čuvstva neposredno, tem bolj se nam bo dozdevalo njegovo prikazovanje naivno; v mnogih slučajih pa ne bo škodovalo pesnitvi, ako

poroča o svojih afektih zgolj intelektualno, brez primeska čustvenih asociacij. Pisatelj ne sme podleči skušnjavi, da bi se mudil na višku afekta dlje časa, kot je potrebno, in kopičil hiperbole kot izraz čustvene razdraženosti, v nejevoljo fino čutečega čitatelja.

Po teh splošnih opazkah lahko preidemo v podrobnejša vprašanja, ki se tičejo pesnikovega čustvenega zadržanja. Skušajmo predvsem določiti splošno čustveno lego njegove duševnosti; v **nastrojstvu**, ki je značilno za neko samobitno dušno življenje, vidimo učinek temperamenta dotične osebnosti. Čustva se lahko odigravajo na različnih jakostnih stopnjah, katerih najvišja je afekt. Osnovne smeri so ugodje in neugodje, vzdraženost in depresija, napetost in razrešitev. Upoštevati je izrazne kretnje afektov; kretnje kažejo na jakost, kakovost ali na predstavljano vsebino afektov. Določevanje fizioloških izprememb, ki se dado kontrolirati le s pomočjo aparatov, bo moral literarni kritik prepustiti drugim vedam.

Razpravljanje čutnih čustev (ki so spojena z občutki in zaznavami) bo dovoljevalo osvetliti in pojasniti občutke in zaznave same. Ob **nižjih duševnih** čustvih se bo vršila analiza samozvestnega čustva, sočustva in občestvenega čustva. Izmed višjih duševnih čustev omenimo še vsaj estetska in naravna čustva. — Pri opisu estetskega zadržanja pesnikovega se moramo ozreti tudi na dožitke objektivne vsebine, ki so zaradi svojih posebnih lastnosti (barve, oblike, kretnje) sposobni, zbuditi v nas čustva in nastrojstva, ki jih nato projiciramo v predmete same. To omenim, ker izvajajo zastopniki čiste čustvene teorije vse estetsko doživljanje zgolj iz doživljanja čustev. Opis **estetskih pojmov** se pa ne dá izvršiti ob izoliranih slučajih kake pesniške samobitnosti, marveč se mora postaviti na širšo podlago.

O **naravnih čustvih** (t. j. čustvih spričo narave) je zrastle v zadnjih letih ogromna literatura, tako da je skušal sam Walzel zaježiti ta papirnati veletok. Razlikovati nam je naivno, simpatetsko in sentimentalno uživanje narave; k predmetu se sicer še vrnemo.

Upoštevati nam je končno še stremljenja in nagone kake psihične samobitnosti; celokupnost njenih raznolikih dispozicij imenujemo značaj.

Pesnik lahko v formalnem oziru zadostuje zahtevam umetniškega oblikovanja, kar se tiče nazornosti in plastike in vobče čutnosti njegovih tvorb; toda pogled na miselno jedro njegovih pesnitev bo jemala njegovemu delu potezo nadvladajoče veličine;

s tega vidika se nam bo prikazovalo pesnikovo nebo nizko, njegovo obzorje ozko. Vsi časi se strinjajo v tem, da mora biti pesnik tudi misleča glava, da mora razboritemu čitatelju nekaj nuditi; nove originalne ideje, plodne misli, take, ki začrtujejo nova pota; on mora sodelovati, ko se udarjajo novi temelji našemu razvoju.

Zato pa mora pesnik velikega stila spadati k faustovski razglabljujočim naravam, ki se jim po težkih duševnih borbah razveže vozle dvoma, odpre zadnja globina naše narave; ne sme mu biti tuja razdvojenost našega nramnega čutenja. Njegova pozornost mora biti obrnjena tudi na filozofske probleme in ne sme lepeti zgolj na realnih oblikah življenja. A tudi realno življenje mu mora biti dobro poznano.

Iz celotnih izjav avtorjevih o svetu in njega poteku se dá do neke gotove mere deducirati njegovo svetovno naziranje, ki tvori njegovo življensko vsebino. A samo do neke meje: kajti često se pesnik izgubi za svojimi figurami; njegova pesnitev je indiferentno ogledalo svetskega dogajanja; pesnik ne postavlja metafizične naziranja, ki bi mu razbremenilo dušo. Za njega je umetnost, t. j. podajanje duševnosti, in religija eno in isto, posebno svetsko naziranje nepotrebno. In čim večja je pesnikova osebnost, tem več kontrarnih in kontradiktornih nasprotij bo obsegala z mirno samoumevnostjo njegova zavest; pri tem ne upoštevam niti tega, da prehaja pesnik, kot noben drug človek, tekom časa v različne faze razvoja in da slehernik polagoma doživlja vse možnosti, ki so mu na podlagi celotne organizacije usojene. Iz Goethejevih spisov utegnemo dobiti priče za stotero diametralno si nasprotujočih naziranj glede enega in istega predmeta.

Literarni pripomočki:

1. Psihološka osnova literarne vede: Scherer, Poetik. Berlin 1888 (izdal R. M. Meyer). — W. Dilthey, Die Einbildungskraft des Dichters. Bausteine zu einer Poetik. Philos. Aufsätze, Zeller gewidmet. Strassburg 1889. — E. Elster, Prinzipien der Literaturwissenschaft, 2 zvezka, Halle 1897, 1911. — Lehmann, Poetik². Handb. des deutschen Unterr. München 1919. — R. M. Meyer, Deutsche Stilistik². Handbuch d. d. Unterr. München 1913; prim. str. 124, op.

2. Psihološka literatura: Ribot, Essai sur l'imagination créatrice. Paris 1900. Nemški prevod: W. Mecklenburg 1902. — E. Hirt, Die Temperamente, ihr Wesen, ihre Bedeutung für das seelische Leben und ihre besonderen Gestaltungen. 1905. — Neumann, Ästhetik der Gegenwart. Leipzig 1908. — R. Müller-Freienfels, Über Denk- und Phantasietypen. Zs. f. angew. Psych. VII. — Psychologie der Kunst. Leipz. & Berl. 1912, dva zvezka. — Poetik (Aus Natur- und Geisteswelt 460. Leipzig & Berlin 1914. — M. Deri, Versuch einer psychol. Kunstlehre. Stuttgart 1912. — Glej Deutsche Lit. Ztg. XXXV, 1914, 683 s. (Müller-Freienfels). — E. Schmidt, Die literarische Persönlichkeit, Rektoratsrede. Berlin 1909. — Dilthey, Erlebnis und Dichtung¹. Leipz.-Berl. 1913.

3. Peilogrami: P. Margis, E. T. A. Hoffmann, Eine psychographische Individualanalyse. Leipz. 1911 — Lewin L., Hebbelpsychogramm, Diss. Naumburg 1913. Toulouse E., Enquête médico-psychologique sur les rapports de la supériorité intellectuelle avec la neuropathie. Introduction générale: Emile Zola 2 Mille, Par. 1896.

Alojz Gradnik:

De profundis.

1.

Mene ni požela kosa,
bila sem ko v jutru rosa,
ki jo pije solnca žar.
Zdaj več nisem svetria stvar,
nisem roža in ne kamen,
sem le zate svetel plámen.

2.

Usta so mi bila nema
kot teh kamnov bela hosta,
nihče ni zaslutil mosta,
vzpetega med nama dvema.
Bila pot je le za duše.
Zdaj bi vpila, vpila rada,
ali glas moj zopet pada
name od zelene ruše.

3.

Vidiš še te naše križe?
Komaj še okó te gleda,
zgublja tvoja se beseda,
daleč si, o pridi bližel!
Že si tu. Saj če široke
smrti so nevidne struge,
kakor val z obali druge
spet prihajaš v moje róke.

4.

Na moj temni grobni kamen
dal si luč, da me obsije,
kri si vlil v njo, da jo pije
in da raste plahi plámen.

O, še srca kri natoči!
 Saj ozarja nje svetloba
 tebe tudi — da do groba
 ne boš blodil v mrtvi noči.

5.

O noči, noči v pomladi!
 Slé so sikale ko gadi,
 nisem bila mrzla skala.
 Mnoge sem noči bedela,
 kri je v mojih žilah vreła,
 a se nisem ti udala.
 Vendar sem ti bila draga.
 Ah, saj samo hrepenenje
 srca vredno je življenje.
 Slast kopni ko rosna sraga.

6.

O kako sem sama, sama!
 Kaj me nisi k sebi vabil?
 O kako je tesna jama!
 Kaj si res me že pozabil?
 Kličem tiho te in plakam,
 plakam in sem brez pokoja,
 in ko ni te, še te čakam
 in sem samo tvoja, tvoja.

7.

Še te čakam, saj nikoli
 v svetu tam ne najdeš sreče ...
 Svet povrača samo boli:
 kdaj so dale srečo ječe?
Samo v smrti je svoboda:
zopet najdeš, kar si ljubil,
zopet vrne ti usoda,
kar si ljubil in izgubil.
 Nihče meni te ne vzame,
 saj že zdaj si, dragi, večn
 gost samo te moje jame ...
 Bodi srečen, srečen, srečen!

*Duša v človeških očeh, ki zabere zopet pravila in to pravilo je pivo
 Tako napisal al. Gradnik
 feb: 5/97*

Marija Kmetova:

(Konec.)

V metežu.

10.

Tinino pričakovanje se je bližalo koncu. V teh mesecih je bila prestala vsemogoče vrtince razburkane notranjosti. Andrejeva nežnost jo je mučila in časih bi bila zavpila od bolesti. In vsa tista vihra z Mlakarjem in s Poldi ji je še dobro dela, saj ji je bilo, kakor bi bil od nekod pripihal veter in prezračil sobo. Vse to lažnivo ozračje krog nje in v njej jo je že dušilo in časih se je skrivaj zalotila pri misli, kako bi bilo, če bi Pirca ne bilo več. Prav nič ni občutila, da pričakuje njegovega otroka, da bo novo bitje meso in kri onega, ki mu je bila dala vse, ki se je bila razgalila do skrajnosti pred njim in ki jo je imel v oblasti kot še nihče prej. Prenašala je vse te mesece kot težko, morečo in neskončno zatohlost in tudi bogastvo in sijaj krog nje je ni navduševal nič več. Bolj in bolj se je vdajala brezbriznosti, časih je po ves dan izpregovorila komaj nekaj besed, časih spet je hotela biti vsa živahna, a se ji ni posrečilo. Andrej je pripisoval te izpremembe lastnostim novega razpoloženja in je še bolj skrbel zanjo in je pazil na vsako njeno kretnjo. Pirc pa je bil bistroumnejši in je vedel, da se Tina odmika od njega in mu polzi iz rok. In sam se je čudil, da ga to ni prav nič bolelo, zasačil se je celo pri želji, da bi zares prišel konec temu razmerju s Tino. Vedel pa je, da Andrejeva vendar ne bo. Bolj in bolj jo je opazoval in nekoč ji je dejal:

«Vprašal bi te rad nekaj, a ne vem, če se ne boš preveč vzburila, česar nočem, ker si zdaj v tem stanju.»

«Le govori, Ivan, govori o čemerkoli, jaz sem tako mirna, mirna, mirna in ničesar ni, ki bi me moglo pretresti, celó to ne, če bi zdajle stopil Andrej predme in mi zalučal v obraz vso mojo lažnivost in goljufijo.»

Utrujeno se je zazrla v Pirca in je bila res pripravljena na vsak udarec.

«Glej, glej, kako si moja verna učenka! Tako sem te hotel imeti že zdavnaj in jaz sem bil tak in sem spet tak.»

«Kaj torej želiš?»

«Zdi se mi že nekaj časa,» je povzel Pirc, «da ti nisem več toliko, kakor sem ti bil časih.»

«Ivan!»

«Ne bom nadaljeval, če nisi res popolnoma mirna.»

«Sem.»

«Torej odgovori odkrito, brez vseh ovinkov na moje vprašanje.»

Tini je bilo vendarle tesno. Zbrala je vse svoje sile in dejala:

«Če premislim do dna: rekel si.»

«Hvala. To je prišlo popolnoma naravno do tega in si zaradi tega ni treba delati nikakih očitkov in se tudi nikar ne sili, da bi ono čuvstvo hotela oživiti še enkrat. Si me razumela?»

«Sem.»

«Popolnoma?» je ostro vprašal Pirc.

«Popolnoma,» je tiho, a trdno odgovorila Tina in mu pogledala naravnost v oči.

«Hvala Bogu, da si toliko pametna in zares sem ti hvaležen za to treznost.»

«Čakaj, Ivan. Pa ti? Tudi ti odgovori brez ovinkov: nič več me nimaš rad?»

«Rad! Rad te imam, a to je drugo.»

«Razumem. Pa le odgovori — naravnost.»

«Resno hočeš?» je vprašal Pirc.

«Resno.»

«In ti povem, da je plamen ugasnil.»

Tina se je naslonila na mizo. V molku je brnela soba. Pohištvo je šepetalo, v njunih dušah pa se je razpočilo na dvoje.

«Kam pojdeš?» je vprašala Tina po dolgem molku.

«V Trstu gotovo ne ostanem.»

«Ne.»

«Boš prenesla?»

«Bom.»

«V Maribor pojdem.»

«Sam?»

Pirc dolgo časa ni odgovoril. Potem je dejal:

«Mogoče.»

«Torej še ne veš?»

«Tina, če si res popolnoma mirna?»

«Če ti povem! Vse mi je vseeno. Govori! Zdaj sva že v tem, kmalu pride moja ura in kdo ve, če bom sploh še kdaj za pogovor. Povej!»

«Z Meto bi šel.»

«Z Meto?»

Tino je le prevzelo, vendar je vprašala mirno:

«Si že govoril z njo?»

«Ne še.»

«In kako moreš dejati, da pojdeš z njo?»

«Ker jo poznam. Vdova je zdaj, kakor veš, je njen ločeni mož pred letom umrl. Pa radi tega bi bilo vseeno. Jaz sem utrujen do dna, ona me pozna. Oba si želiva doma in miru.»

«Ljubiš jo?»

«Kaj šel A to je ženska, ki bo tiho poleg mene in jaz poleg nje. Ne smeš misliti, da grem v novo ljubezen, niti v zaljubljenost ne. Nekam grem domov — ničesar drugega. Počivat grem.»

«In čudno,» je povzela s tresočim glasom Tina, «na Mieto ne bi bila prav nič ljubosumna. Pametna ženska je in veliko je že za njo.»

«Kakor za menoj.»

«Pa njeno posestvo tu?»

«Proda ga in gre — v Mariboru kupiva novo.»

«Kdaj si vse to premislil?»

«Sam ne vem. Prišlo mi je — in izprevidel sem, da bi bilo to dobro in pametno.»

«Dobro in — pametno. Res. Pa bo hotela ona?»

«Boš videla, da bo. Zakaj ne bi? Vse je tako naravno in logično, kakor je naravno in logično, da se midva zdajle vse tole pogovarjava tako trezno in mirno. Čudovita ženska si, Tina, in nič več se ne čudim, da je Andrej glede tebe slep, slep na desno in levo, na zunaj in znotraj.»

«Kako bo z menoj?» je mukoma vprašala Tina.

«Lepo. Andrej te bo še bolj vesel, mati je pri tebi in otrok ti bo v zabavo.»

«Ta ubogi otrok, ki prav nič ne mislim nanj, čeprav je tvoj.»

«Tako je pač in je tudi to naravno in logično po vsem tem, kar je bilo.»

«Vendar je strašno.»

«Je — in ni, kakor hočeš. Trda so povelja življenja.»

«In neomajna. Kako sem si vse predstavljala, ko sem imela bogastvo v rokah! Zdaj, zdaj ga niti ne vidim. In kako sem bila v nebesih, ko si me ti vzljubil! Zdaj, zdaj se pogovarjava čisto mirno, da se ti poročiš in bom jaz sama tu z Andrejem. Nesramno je to, da vse tako mine v človeku.»

«In dobro. A zdaj, Tina, ne boš žalovala, ne se mučila?»

«Zdi se mi, da ne. Saj je vse prišlo samo od sebe.»

«Ah, Tina, razumeš zdaj komedijo življenja?»

«Da — komedija je vse skupaj.»

Spet sta umolknila in Tini se je zdelo, da je nekje na morju in je vse tiho in prazno krog nje.

«Tina,» je dejal Pirc, vstal in jo prijel za roko, «morda se takole lepo pri pameti ne bova razgovarjala nikoli več; zdajle ti rečem,

da te pozabiti nikdar ne bom mogel. In tudi ti me ne boš pozabila. Pozdravljena!»

«Zadnjikrat?»

«Še pridem, a potem bova že vsak na svoji poti. Tudi ta hip že ni nič več najin.»

Tina se ga je oklenila in ga poljubila na čelo.

«Srečno hodi,» je dejala tiho.

«In tudi ti. In se bomo obiskovali in na stara leta obujali spomine in še sentimentalni postanemo. Vidim, da smo ljudje pač samo ljudje.»

«Zbogom,» je dejala Tina.

«Zbogom,» je odvrnil Pirc in počasi in tiho odšel.

Tina je obstala pri vratih in je čutila, kako je ugasnila zadnja iskrica v pepelu.

Meta se ni malo začudila, ko je bila prejela od Pirca pismo.

«Kaj pa ta?» se je zavzela. «In pismo! Saj sem ga še nedavno srečala. Govorila pa res že dolgo nisva. Časih je bil prišel počivat k meni, kakor je sam dejal, in skoraj mi je bilo dolgčas po njem. Zanimiv je — in kakor sem se ga bila bala izpočetka radi njegovih nenavadnih izrazov in besed, potem mi je bil le všeč. A odkar je pričel zahajati k Tini, seveda, potem ni utegnil več priti k meni. Kaj torej hoče danes?»

Udobno je sedla in odprla pismo. Svojim očem ni verjela, da je res napisano v pismu to, kar je brala. Pomela si je oči, pogledala bistreje v pismo in je venomer zmajevala z glavo. «To je pa vendar — za božjo voljo — to je pa vendar malo več kot predrzno!» je vzkliknila in se zamislila. «Ali se le norčuje?» je povzela. «Pa ne. Prav jasno je zapisano: In upam, da me razumete in soglašate z menoj. Več ustno. Kako vendar — kaj meni, da nimam druge želje na svetu? In da nisem več vredna, kakor toliko? Zdaj, ko je že vse preizkusil in se naveličal vsega in vseh drugih! Glej, glej — to je prav njemu podobno.» Sklenila je roke pod brado in še enkrat v duhu premislila njegove besede. «Hm,» je povzela, «prav za prav, če premislim do dna — saj bi res utegnili biti kaj iz tega. Trstu tudi jaz že zdavnaj nisem nič več vdana, večkrat mi je že prišlo na mar, da bi vse prodala in odšla kam drugam. Seveda — v Ameriko ne, kot je to storila Poldi. Ah, Poldi, Poldi — kaj jo je zmotilo! Priznati pa moram, da sta bila ona in Mlakar kot nalašč ustvarjena drug za drugega. Mogoče jima je prav lepo. Denarja sta imela oba dovolj. Vem, da je Gornik dal, več kot bi smel za svoje razmere. Čudno, čudno je življenje. — Pa torej — Pirc in jaz! — Kako

jasno in ledeno logično piše, kakor bi računal: ena in ena je dve in še dve je štiri in dve in dve je tudi štiri — in tako dalje. Kaj torej? Če pride, če vpraša — in prišel bo! Zares, ničesar nimam iskati tu — in ničesar pri ljudeh. In on pravi tudi tako. Da — pa Tina! Kako je prišlo spet to? Piše, da ve, da je zadovoljna. Če le res ni vse skupaj šala in ironija? To bi bil že cinizem! Res, čudila sem se pa že dolgo, da traja njuna ljubezen toliko časa. Saj ni Tina take vrste človek in tudi Pirc ne. Morda je pa Andrej izvedel kaj? In bom jaz le plašč za to mešanico? Ali pa je res, kar si šepčejo, da je bodoči otrok Pirčev? In se zato umakne Pirc s pozorišča, da bi odvalil sum s sebe? Ne, dragi moj gospod doktor, v take račune ne pojdem! Tako neumno dobra pa spet nisem.» Še se je zagledala v pismo in dejala končno: «Bom videla.»

Popoldne je prišel sam Pirc.

Meta ga je ironično pogledala in se nasmehnila, rekoč:

«Že dolgo vas ni bilo pri meni. Kaj je novega?»

Pirc je sedel in vprašal:

«Pismo ste prejeli?»

«Kaj, radi tega?» se je navidezno začudila Meta.

«Seveda.»

«Zakaj nadaljujete svojo neokusno šalo? Mislila sem, da me poznate bolje in me više cenite.»

«Pa kako? Kaj sem se zmotil v vas? Pa čemu vse uvodne besede! Odkrito mi povejte in odgovorite na pismo.»

«Vi kar zapovedujete, gospod doktor. — Povejte rajši, kako je Tini. Kaj še ni?»

«V teh dneh bo. A jaz sem zdaj tu in ne ondi. Odgovorite.»

«Da ste tu in ne ondi? Tu ste, seveda.»

«Čemu se izmikate, Meta?»

«Torej je bilo vaše pismo resno?»

«Sami veste, kakšno je bilo.»

«Kaj vas je napotilo k takim besedam v pismu? To hočem vedeti na vsak način — in vso resnico — potem vam odgovorim.»

«Zakaj ne! Kar izvolite poslušati.»

V kratkih in jedrnatih besedah ji je razložil ves položaj in Meta se je čudila, da je bilo vse tako dosledno resnično in naravno in tako otroško preprosto in je dejala:

«Niste zaman jezični dohtar.»

Pirc se je nasmehnil in mirno povzel:

«Torej razumete, da je prišlo vse samo od sebe, da ni tu nikake prisiljenosti, nikake žrtve, nikakih skrivnosti. In bi bilo škoda,

če mi odrečete; živeti morate vi in živeti moram še jaz, kakor je zapisano v najinih začetkih — in ker je torej življenje pred nama še toliko in toliko, čemu bi si ga ne uredila, kakor najlepše kaže?»

«Vam!» je odvrnila Meta.

«Pa tudi vam! Sodim, da vas prav vidim. Brez ovinkov, tako popolnoma naravno se mi zdi vse to, da se mi skoraj škoda zdi vseh teh besed. In ker sem že včasih hodil počivat k vam in sem si pri vas zares vedno odpočil — čemu ne bi počivala skupaj?»

«Kakor v grobu, menite?»

«To še pride.»

«Torej živ grob?»

«Nalašč govorite tako. Saj vas poznam in vam vidim v dušo.»

«Živi grobovi so že zadaj. Zdaj pride raván. Mir, enakomernost — vse brez valov in vrtincev, brez vsakršnih sentimentalnosti in opojnosti in zaljubljenosti, če hočete.»

«Hvala Bogu,» je dejala Meta. «Že sem se bala, če mi boste začeli razkrivati svojo vročo ljubezen in tako dalje...»

«Za take stvari vas pa res previsoko cenim. In mi tudi ni več do tega.»

«Tudi meni ne. Že zdavnaj sem otopela za vso to omamljenost. In res, počivat bi tudi jaz hotela. Prav za prav pa počivam že dolgo.»

«Vem. In čemu ne bi počivala skupaj, vas vprašam še enkrat?»

«Čeprav me jezi, da vam moram priznati tole, vendar priznam: pametno je res vse skupaj in nič smešno.»

«Torej ste mi zdajle že odgovorili. Hvala vam.»

Pri Gornikovih je bilo vse v silnem nemiru in pričakovanju. Andrej ni vedel, kaj bi počel; tekal je iz sobe v sobo in neskončno se mu je smilila Tina, ki je bila v strašnih mukah in bolečinah. Zdravnik je bil že obupal in je dejal Andreju: «To ali ono: ali hočete, da živi gospa — ali otrok. Oba pa ne bosta živa.»

«Moj Bog!» je vzkliknil Andrej, «do obeh mi je!»

«A to ne gre in je nemogoče.»

Poslali so še po dva zdravnika. In vsi trije so bili istega mnenja. In rešili so Tini življenje, moško bitje, ki je prišlo na svet, pa je imelo vse zlomljene ude in je koj umrlo. Tudi Tini je le še motno brlela lučka življenja in je bila kakor mrlič; toliko, da so mogli spoznati, da je res še živa, a več dni se ni zavedela in tudi radi nje so bili zdravniki že v težkih skrbih. In nastopila je huda in dolga bolezen.

Andrej se je čudil, da ni znorel. Kar je prestal v tem času, je bilo toliko, če bi mu bil kdaj pravil kdo, da bo še vse to prenesel, ne bi mu bil verjel in bi bil dejal, da kaj takega pač presega človeške moči. Ne le, da je bil ob otroka, ki ga je bil tako željno pričakoval, tudi Tina je medlela več mesecev med življenjem in smrtjo in dobro je vedel, da ne bo nikdar popolnoma ozdravela. Mati ji je stregla in je bila zdaj res neobhodno potrebna pri hiši. Vanda je bila prišla, topila se je v solzah, ko je videla tako trpljenje, obenem pa je jasno spoznala, da je življenje strašno, čeprav je bilo še celo pred njo. In prav zato je začutila neko grozo v sebi in je trdno sklenila, da ona ne pojde na tako pot. Andrej se ji je čudil, da je bila za svoja leta tako resna in razumna, pa je končno uvidel, da to prav za prav ni čudno, saj njena mladost ni bila prav nič lepa in je bila ves čas brez doma in brez matere. Vendar jo je silil, naj pusti šolo in samostan in se preseli za vedno k njemu, a Vanda ni hotela slišati o tem. «Molila bom za vas,» je dejala, «in to bo več, kakor če bi bila pri vas.» Andrej je ni razumel, a ni več silil vanjo.

Melanija je prišla večkrat obiskat Tino, ki se ji je le nasmehnila. In ni govorila. Nekoč pa ji je dejala: «Zdaj pijem, pijem — smrt.» Smilila se je Melaniji, obenem pa je vedela, kako je na svetu vse izravnano: zdaj globel, zdaj hrib in prav toliko je brezna kot visočine. Pirca ni omenila. In kakršnega so poznali, se ni nihče čudil, da je storil tako. Tini je bila vsa preteklost tako daleč, da ji je bilo ob mislih nanjo kot v sanjah. In ko je Andrej dejal nekoč: «Pogrešam ga,» mu je odvrnila Tina: «Vse ima svoj konec.»

11.

Bela pota so mislila na solnce. Jesensko drevje je drhtelo v meglah. Astre in krizanteme so resno gledale po vrtu in zdaj pa zdaj so se z rezkim glasom zadele v poloknice ob zid.

«Ste vse do dna premislili, Vanda?» je vprašala m. Katarina.

«Vse do dna,» je odvrnila Vanda.

«Še je čas, da se okrenete!»

«Vem, a ne mislim na to.»

«Bogastvo vas vabi,» je nadaljevala prednica, «šumno mesto čaka na vas; gledališča in koncerti so vam na razpolago in morje je lepo in svet vam je odprt. Uvažujte!»

«Vse sem že odrinila od sebe,» je dejala Vanda in mir je bil v njenem obrazu.

«V našem stanu je strogost,» je spet povzela resno prednica in nadaljevala: «Trda so pota. Ponižanja pečejo in hočejo imeti celega človeka. In da ste celo hvaležni onemu, ki vas poniža, je hudo, težko; zdi se nemogoče. Samozatajevanje skeli, noči in noči preidejo, preden se zacelijo rane. Uvažujte, Vanda!»

Vanda se je zdrznila in se začudena ozrla v prednico in dejala je:

«Na vse to sem mislila.»

«Pa to še ni vse,» je govorila spet prednica, «težje je to, da imate tudi pravo spoznanje. Da spoznate, da ste poklicani od Boga na to pot in da zatorej morate prenašati vse udarce in jih sprejemati z veseljem. In razumeti morate, da to niso udarci, ampak je vse le ljubezen od Boga. In preden so prežete naše misli in želje in hrepenenja od tega razumevanja, preden vam to preide v dušo in telo — ali le malo slutite, kako trnjeva pot je to?»

«V božjo pomoč zaupam,» je odvrnila Vanda, vendar jo je streslo in povsila je glavo, ko je zagledala ptička na poti, ki je preplašeno odfrfotal na drevo in je začivkal. Obe sta se ozrli vanj in prednica je povzela:

«Pa mladost, Vanda! Včasih je človek v samostanu še bolj človek kakor med svetom. In je želja po ljubezni tudi goreča. Hudó je to. Ne mislite, da pride z drugo obleko tudi drug človek v vas — kar tako in brez truda. Gospodov vinograd je na strmem klancu! In če niste v njem celi, kolikor vas je na zunaj in znotraj — polovičarstvo je pri nas hujše od najhujšega. Razumete vse to? Še je čas!»

«Razumem. Pripravljena sem.»

«Povedala sem vam — zdaj glejte! A če ste trdni, kakor pravite, potem Bog z vami.»

«In komaj že čakam jutrišnjega dneva,» je dejala Vanda in je stopala s prednico dalje po vrtu in bilo ji je, kakor da za samostanskim obzidjem ni nobenega svetá več. Za hip so se pretrgale megle na nebu, košček solnčnega žarka je skrivaj pogledal izza njih in se je bolešno nasmehnil na belih kamenčkih.

Molče sta šli prednica in Vanda preko njih in prednica je dejala:

«Tako živo se spominjam, ko ste bili prišli pred leti v našo šolo.»

«Pravkar sem mislila na to,» je odgovorila Vanda.

«Tedaj si pač niste mislili, da ostanete pri nas?»

«Bog ne daj,» je vzkliknila Vanda, «koj bi bila ušla.»

«Tudi jaz nisem slutila kaj takega. Še danes se mi zdi to čudno.»

«Časih tudi meni,» je dejala Vanda. «Kaj šele onim, onim v Trstu!»

«Res, vaša mati bi se bila pred leti zgrozila pred tako vašo prihodnostjo. Kako ji je zdaj? Imate kaj poročil od nje?»

«Da, Andrej mi je pisal in iz vsake besede odseva boleost. Tako žalostno je zdaj ondi! Mama je še vedno bolna.»

«Nič ji ni bolje?»

«Časih; pa je spet slabeje — hudo je. Sam Bog, da je stara mati pri njej.»

«Vidite, tudi ondi bi vas potrebovali.»

«Sem že premišljala o tem, pa sem spoznala, da mora biti pri nas tudi nekdo, ki je v zvezi z Bogom; zakaj ondi ga nimajo prav nič. Ah, gospa prednica, pri nas je bilo glede tega vse tako čudno, čudno, čudno. Sicer prej nisem razumela vsega in še danes si nisem na jasnem, kakšne so naše družinske razmere. A to vem, da me je bilo pri molitvi časih strah. Bog pravi tako — ondi pa tako — in še se bojim.»

«Vsem je odprta pot do rešitve,» je povzela prednica, «in ne vznemirjajte se. Bog je vsegamogočen.»

«A tudi pravičen,» je dejala tiho Vanda in močneje jo je speklo v duši.

«In dober, Vanda! Ne pozabite tega. Nikdar ne pozabite!»

«Da, tudi dober,» je dehnila Vanda in že se je pomirila.

Prednica je odšla in Vanda je gledala za njo, kako je zdaj pa zdaj vztrepetala črna tenčica krog njene glave in je bila v vsej postavi odpoved in samozatajevanje. Odprla je knjigo, ki je bila prej čitala v njej, in je zavila na drugo stran vrta.

Prednici pa je bilo hudo radi Vande. Kakor oni prvi dan, ko jo je bila spoznala, se ji je zasmilila in kakor takrat, tako je sklenila zdaj, da bo skrbela zanjo in se ji je zdelo, da ji je Bog izročil njeno dušo. V teh mislih je šla po dolgih hodnikih, kjer so se kljub dnevni svetlobi izpreletavale sence iz kota v kot in so se v zagonetkah prelivale skrivnosti. Dospela je na veliki kor v cerkvi, pokleknila je in se skozi omrežje zazrla v rdečo lučko, ki se je zibala pred glavnim oltarjem. Hotela je moliti, pa se je spomnila svojih mladih dni in onega zadnjega dneva posvetnega življenja, v katerem so bile danes Vanda in njene tovarišice. Kolik križev pot je bil med onim dnevom in današnjim! Ko je časih srce velelo tja — in je ukaz pokazal v nasprotno smer — in v sredi je bil Bog in njegova neizprosna volja. Ko se je mladost tako težko odrekla pravicam zemlje, ki je je bilo toliko v telesu, da se je

posipala še in še v dušo in se mešala med besede z Bogom. Ko se je oddaljil celó Bog in so se zarili dvomi v dušo. In je bila v trenutku vsa vera kakor pajčevina tenka in se je odmeknila notranjemu pogledu. In ko je postala zoprna vsa okolica in so se zazdeli vsi obrazi tuji in zlohoteči. Ko je bila celica pretesna, cerkev preledena, tabernakel brez Boga. Ko je bilo vsako delo prenaporno in se je zdel ves trud zaman in so se vrstila ponižanja drugo za drugim... Ko je premislila vse to, se je zbala za Vando in vse mlade duše, ki se bodo jutri darovale Bogu in zavzdihnila je:

«Gospod, ti si velik. Pomagal si meni, tudi njim boš stal na strani. Posvečeno bodi tvoje ime.»

Belo je bilo jutro in belo je bilo nebo.

V cerkvi je bila svečanost v ozračju, veliki altar se je blestel od zlata in rož. Lučke so podrhtevale.

V koru za redovnice se je motno pretakala črnina redovniških oblek v svetlobo altarja. Kakor iz dalje je pritekla pesem iz cerkve, glasovi orgel so se prelivali v mogočnih valovih. Pa je utihnila pesem, globoka tišina je zavzela ves prostor in je bila težka do bolesti. V drhtečih glasovih se je iz samostana približalo petje psalmov, prihajale so novinke. Kakor iz voska so bili obrazi, a v očeh je bilo pričakovanje in zaupanje v bodočnost, sedanjost pa se je skrivala v belih oblekah in pajčevinastih tenčicah.

Vanda ni čutila tal pod seboj. Venomer je zrla v križ. A ko se je za hip ozrla po redovnicah, je vztrepetala in skoraj bi bila omahnila. Obenem je v duhu videla Trst, bogate ceste so vriskale življenju, morje se je smejalo in vsepovsod je žarelo solnce, solnce, solnce.

«Solnce — Bog!» — zdrznila se je. In je izgovarjala besede odpovedi in daritve z jasnim in trdnim glasom. Potem se je sklonila. Kakor iz železa, čudno težka je bila redovniška obleka in še tenčica vrh glave je bila iz svinca. Ozka tesnoba jo je obšla, pa je pogledala na altar in šepnila:

«Gospod, stori z menoj, kar hočeš; saj vem, da me ljubiš.»

Spet se je razmahnila pesem, orgle so pozvnanje kakor za veliko noč in vsepovsod je bil Gospod.

Po končani svečanosti so šumeli glasovi v samostanu, hodniki so bili polni gostov in čestitanja ni bilo kraja ne konca. Moderne obleke, klobuki vseh barv, nojeva peresa, preproste rute; parfemi in svila, bogate gospe, revne ženice, mladi gospodje, starčki in otroci — vse se je čudno mešalo med redovniške obleke. Tuje je

odmevalo po hodnikih. Stene so se čudile, strop je strmel, tla niso vedela, ne kam ne kod, ker niso bila vajena trdih stopinj. Smeh, vzkliki, gostoleče besede, solze — vse se je motalo v nesoglasju.

«In vi ste kar sami?» je vzdramila prednica Vando iz opazovanja.

«Saj res, kar sama sem,» je dejala Vanda in se ozrla.

«In vam je hudo, ker ni nikogar iz Trsta?»

«Malo čudno mi je.» Vanda se je spomnila materine bolezni in je zavzdihnila.

«Nič ne marajte. V Bogu smo vedno vsi združeni.»

«O, saj ne tožim in nisem žalostna! Saj sem tu doma!»

«Tako je prav. Bog vas je zdajle gotovo vesel.»

Odšli sta skupaj v lepó okrašeno jedilnico in se pomešali med goste.

«Veš, Melanija,» je dejala Tina, «časih mi je vendarle žal, da te nisem poslušala.»

«Tedaj pač ni bil še tvoj čas za moje nasvete,» je dejala Melanija in se zamislila.

«Prav za prav mi ni žal,» je dejala Tina, kakor da ni slišala Melanije, «saj je moralo pač priti vse, kakor je prišlo. Je že tako zapisano.»

«Res — pot je — in po njej moraš; hočeš — nočeš.»

«Ali bi bila ti kdaj zamenjala z menoj?»

«Jaz?» je v zadregi odvrnila Melanija. «Ne vem.»

«Lepo ti je,» je zamišljeno dejala Tina in jo pogledala.

«Lepo.»

«In vajina hiša?»

«Že stoji. Kmalu se preselimo vanjo.»

«In vrt in otroci — in kitajsko obzidje — še veš?» je s smehljajem vprašala Tina.

«Vem. Pa pustiva to. Kako je tebi danes?»

«Hvala za vprašanje,» je odgovorila Tina in se zazrla v strop. «Sicer ti pa ne morem reči na tvoje vprašanje — hvala.»

«Pa se mi zdiš vendar boljša danes. Morda bi bilo dobro, če malo vstaneš?»

«Da bi vstala? Zmogla bi že — a nič me ni volja. Ležala bi, ležala in spala — spala dalje in dalje. A spanca ni.»

«So še tako hude bolečine?»

«Vajena sem jih. Če bi prešle, nemara bi mi bilo še dolgčas po njih.»

«Ne tako, Tina. Zaupati moraš v zdravje. Saj pride.»

«Ne pride — že vem, kako je z menoj. Po vseh teh operacijah, po vseh teh treh letih — kako bi prišlo zdravje? Vse je zaman. Predobro vem to. In veš — Bog je pravičen.»

«Zdravnik vendarle upa,» je dejala Melanija, čeprav je vedela, da ima Tina prav, ki se ji je smilila.

«Zdravnik naj le upa — jaz pa ne. Pustiva to neokusnost. Si videla Andreja?»

«Srečala sem ga.»

«Kakšen je, kajne! Zares me ima rad, da ga je tako prevzela moja bolezen. Časih ne vem, če sploh še živi. Kar tava okrog in me venomer gleda. In že sam je kakor kost in koža. Škoda njegovega življenja, ki se je tako oklenilo mojega in se razbilo, kot se je moje.»

Tina se je grenko nasmehnila.

«O, on je prepričan, da ozdraviš!» je dejala Melanija.

«Še bolj kot zdravnik, vem. Strah ga je, če bi se motil. Kaj meniš, kaj je zakrivil v življenju, da je bil tako kaznovan in se je tako zagledal vame?» je vprašala Tina.

«Kaj si ti njegova kazen? Beži, beži; sentimentalnosti se boj!»

«Tako mi je vedno dejal — Pirc,» je tiho odvrnila Tina in povzela čez nekaj časa: «Ali kaj slišiš o njem?»

«Nič. Se tudi ne zanimam.»

«Res — tebi je bil vedno zoprn.»

«Ne bom tajila,» je odvrnila Melanija in mučno ji je bilo.

«Tudi meni — izpočetka. Potem — potem — saj veš — in vsi veste in ste vedeli. Zdaj vidim to. In ste me obsojali, le priznaj!»

«Obsojali? Saj veš, pade beseda, pade druga...»

«In niste imeli nápak. Kako vidim zdaj vse to! In zato — pride časih — želja — iskrica, ki je plamen, da bi še živela, še živela!»

Tina si je pokrila obraz z rokami, ki so bile vse prozorne in tenke.

«Hudo ti je za njim?» je pretrgala Melanija mučni molk.

«Za Pircem? Ne. Tisto je bilo končano logično, kakor se izide račun. Dovolj je bilo vsega in vse neznanke tega zamotanega računa so prišle do svojih pravic. In potem oni nesrečni porod, ta bolezen — vse je prav, vse se vjema. Ne pritožujem se; moralo je priti tako.»

«Močna si.»

«Da to spoznam? Mogoče. Živela bi pa rada še, da bi popravila krivice, ki sem jih toliko storila, posebno Andreju.»

«Ljubiš ga?»

Tina se je začudila, Melaniji pa je bilo žal vprašanja in popravila je:

«To se pravi — da me seveda prav nič ne briga . . .»

«O, zakaj! Nisi me užalila. Začudila sem se bolj sama sebi. Ljubim? Nikdar ga nisem ljubila. Dober je, čez mero dober. Spoštovati bi bila morala to njegovo dobroto — pa niti tega nisem storila. Zdaj ga spoštujem in cenim. Krivico bi rada popravila. Saj je bil vse izvedel, vse spoznal — in mi vse odpustil. Vidiš ga, koliko sem mu, kakor sem mu bila. In čutim in vem, da to ni le usmiljenje. Rad me ima. Rad, da me teži in duši. In ker sem bolnik, vidiš, ne morem nič — nič. Pa bi živela zdaj le zanj. Vendar ljubiti, ljubiti ga ne morem, niti zdaj ne. Izčrpane so vse take sile v meni. A veš —»

Tina se je sklonila in oči so ji zažarele, ko je nadaljevala:

«Rodila bi mu rada otroke, zdrave otroke, kakršne imaš ti. In bi bila kakor ti; in kitajsko obzidje bi postavila sama od sebe.»

Vsa je vztrepetala, potem pa je sunkoma dvignila glavo in je dejala počasi:

«Pa če ni — ni. Bog že ve, da je tako vse prav.»

Melanijo je dušilo, da ni mogla do besede niti ni mogla pogledati Tine. Že je hotela vstati, pa so se nalahno odprla vrata.

«Kajne, danes je boljša?» je dejal Andrej, pristopil k postelji, pobožal Tino po laseh in ji poljubil obe roki.

«Rekla sem ji že,» je odvrnila Melanija, ki ji je bilo všeč, da je prišel Andrej v tem mučnem trenutku.

«Ah, Andrej,» je dejala Tina s smehljajem, «ti se vedno rad motiš. Pa če že oba hočeta, pravim tudi jaz tako.»

«Tako je prav, Tina. Ti vse preveč obupavaš in se vdajaš otožnosti; to je slabo za bolnike,» je govoril Andrej in sedel kraj postelje. «Saj res,» je povzel in potegnil pismo iz žepa, «Vanda piše.»

«Vanda!» sta vzkliknili obe z Melanijo in Melanija je vprašala:

«Ali je že redovnica?»

«Je že — sestra Marija,» je odvrnil Andrej in dostavil: »To nesrečno dekle, kam je prišlo!»

«Ne, Andrej,» je povzela Tina. «Jaz mislim drugače. Čeprav so mi bile take misli vedno strašne. Prav je storila. Kako je zunaj med svetom? Kaj je lepo? Vidiš! — Kaj piše?»

«Če je tebi prav, je prav tudi meni,» je dejal Andrej in prebral pismo. Pri zadnjih besedah iz pisma se mu je tresel glas, Tini so stopile solze v oči in tudi Melanijo je prevzelo.

«Srečna je,» je dejala tiho Tina, «in lepo ji je. A videli se ne bova nikdar več.»

«Tina!» je vzkliknil Andrej. «Ne tako! Ljubljana vendar ni na koncu svetá!»

«Zame že. Ona pa tako ne sme priti. Poglejta, solnce je posijalo!»

«Res,» je dejal Andrej in se ozrl.

«Zdaj bi šla malo na solnce,» je povzela Tina, «na verando.»

«Tako je prav, Tina. Dobro ti bo delo.»

Melanija je pomagala Tini, ki je bila v obleki še bolj prepadena in so se ostre poteze križale na obrazu.

«Kajne, kako sem oglodana,» je smehljaje dejala Tina in pristavila: «Obleka kar visi na meni, vse mi je preširoko, lasje so se izredčili, glej,» se je ogledovala v zrcalu. «In te gube, vidiš, oči medle in utrujene, ustnice tenke in brez krvi, obraz blede, blede. Pa kaj!» Zamahnila je z roko. «Vajena sem že. In že dolgo je od tega, odkar sem se prestrašila same sebe takole pred ogledalom in se razjokala do obupa. In si pomagala s šminko in ne vem s čim še — dolgo je že od tega; zdaj si več ne pomagam. Bolna sem pač, postarana, izmučena — pa pojdimol!»

Andreju se je paralo srce, ko je poslušal in gledal Tino. Videl je, da govori resnico, in tako ga je davilo v grlu, da ji ni mogel oporekati. Z Melanijo sta jo odvedla na verando in Tina je komaj sople, vsedla se je v naslanjač in mrzel pot ji je stopil na čelo.

Na široko se je bilo razprostrlo solnce po verandi, šipe so se bleščale kakor luč in jesensko listje je vse cekinasto drhtelo v žarkih.

«Iti moram,» je dejala Melanija. «Zbogom, Tina.»

«Zbogom,» je komaj šepnila Tina in ni izpustila roke Melanije in ji je pogledala naravnost v oči. Potem je omahnila roka, da se je Melanija zdrznila in je komaj razumela Tino, ki je dejala:

«Doma pozdravi; zbogom.»

Ko je Melanija odhajala, se ji je v hipu zazdelo, da morda ne bo nikdar več videla Tine in tesnoba jo je obšla. Potem je prišla mati, ki je bila že obupana radi Tinine bolezn, in Andrej je moral spet po opravkih.

Tina pa je nemo zrla v solnce, mislila je na morje in tako hudo ji je bilo, da so pritekale solze same od sebe. Jasno je čutila, da ne bo nikdar več videla morja in ne znancev in tudi solnca ne.

«To je bila moja zadnja pot,» je pomislila, potem je omahnila in mati jo je vsa prestrašena odvedla nazaj v posteljo. Ondi je

ležala kakor mrlič in ni se zavedla do večera. Andrej jo je klical in klical in je čutil, kako se je prelomilo tudi njegovo življenje.

Zdravnik je zmajeval z glavo.

«Nova operacija?» je drhteče vprašal Andrej.

«Ne mučimo je,» je odvrnil zdravnik in Andrej je povetil glavo.

«Ni pomoči? A jaz hočem, hočem, da živi!» je vzkliknil, a zdravnik ga je prijel za roko in dejal:

«Veliko je pretrpela. Privoščite ji počitek.»

Andrej se je sesedel, onemoglo je strmel skozi okno v noč in noč je bila krog njega in v njem.

Potem je Tina nalahno odprla oči in je premaknila ustnice. Andrej se je sklonil čez njo in je zaslišal šepetajoče besede:

«Odpusti, Andrej.»

Oklenila se je njegove roke, Andreju se je krčilo srce in zavpil bi bil v neskončnih bolečinah, pa je le šepnil:

«Tina.»

Tina je široko odprla oči in je strmela v neznano daljavo in je dehnila:

«Odpusti, o Bog, odpusti!»

Potem je zaprla oči, grenak smehljaj se je pretegnil krog ustnic, roka je omahnila; Tine ni bilo več.

Ivan Albreht:

Sirota.

Tam v zlatem polju ptička
prepeva prelepo.

Da mogla bi jaz deklica
tako zapeti ž njo!

A onkraj polja zlatega
pri križu križ molči,
pod enim oče dobri moj,
pod drugim mati spi.

Anton Novačan:

Munira.

Seher Sarajevu.

Na nebu se je utrnila zvezda in dolga svetla črta za njo je ugasnila bliskoma. Iz Rimske ceste se je utrnila druga, v drugo stran, in Muniri je ostal v spominu svetli lok, sijoč čez nebo od vzhoda do zahoda.

Muniro so zbolele oči in mela si jih je, da bi bolje videla. Ležala je vznak za glogovim grmom in štela zvezde. Štela jih je

devet, nocoj deveto noč, devet jasnih zvezd, da bi se ji izpolnile želje, ko mine ta zadnja noč hrepenenja in čakanja.

Verovala je Munira zvezdam, deveterim izvoljenim deveterih noči, toda svojim željam ni vedela ne svrhe ne početka. Nad njo je bilo razpeto nebo, sladko nebo Alahovo, in zvezde so drhtele kakor v toplem dihu tihega vetra. Tlak razkošnega vzduha je legal Muniri na prsi in lotevala se je je omotica dremanja in spanja. Vstala je in sedla. Začudila se je, da je sedaj noč čisto druga, ne več tako svetla in brezmejna, nebo nad njo ne več tako blizu, kakor poprej, ko je zrla edinole vanj. Težko je bilo Muniri. Kriknila je pritajeno in se stisnila vase, točno, prepelica nočna, ki jo splaši nagli lahni šum.

Pred njo je ležalo Sarajevo, od treh strani med gorami, kakor uklenjeno od velike podkve. Strehe poslopij so tonile v mlečnem soju svetilk in le visoki vitki minareti džamij so bedeli samotni v višavi. Od mesta je vršelo nejasno mrmranje, trd žubor, podoben hropenju spečih; Muniri se je zdelo, da leze po cesti na holm velika stonoga žužel. Uprla je oči, iskaje pošast, in opazila na cesti temno postavo, prihajajočo bliže in bliže.

«To bo ciganka Hankija!» se je poveselila Munira in je zaklicala ciganko Hankijo.

S ceste se je oglasila ciganka Hankija:

«Oj, aginica moja, sladkega ti sevdaha!»

In že je sedla k Muniri, zavijajoč se v črne krpe, in smrad je šel od nje, kakor od vsakega preroka. Prijela je Muniro za roko in šepetaje vprašala:

«Spi, tvoj aga?»

«Da, spi moj stari aga,» je odgovarjala Munira, «vsula sem mu tvojih praškov med kavo. Ko je izpil, so mu zlezle skupaj oči in iskal je, kamor bi se naslonil. Pri tem je ponavljal, da je moje seme za nič in da nikoli ne bom povijala deteta. Jaz pa sem mu dejala, da je moje seme dobro, ker sem sveža in mlada, in da je njegovo za nič, ki je trhel in star. Pogumna sem bila, njegova roka me ni doseгла, tonil je v dremanje in spanje.»

Hankija je prižgala cigareto. Za hip se je pokazal njen obraz, nabran in počrnel in mrtev kakor suha zemlja.

«Da, spal bo tvoj aga do zore,» je godrnjala Hankija z nizkim moškim glasom. «Visoko je nebo in čas je, Munira, da mi poveš, kam si se zagledala.»

Munira je vzdihnila:

«Ko so lani cveteli jorgovani, sem prišla k agi na holm.»

Prekinila se je v spominu. To je bilo tedaj, ko jim je črno pismo iz tujega carstva oznanilo smrt očetovo na vojni in se je njena mati zgrudila mrtva brez besede. Strici in tete so prisodili Muniro agi in aga jo je prinesel v mraku na holm. Ležala mu je na kosmatih prsih in čutila na sebi njegove roke kakor debele vrvi. Tisto prvo noč so divje lajali agini psi in mesečina je obsevala usahle ude nagega age.

«A ti se spomni in povej, koga si izbrala,» je grgrala Hankija.

Munira je premislila. Ni jih mladeničev daleč naokrog in še mož ni, vse jih je vzela vojna. Starci so, sami krevljasti in bradati starci, in še jih bule ljubosumno zapirajo in skrbno negujejo za sebe. Kraj groba Urije Dedine, pa stoji koča in v koči prebiva mladenič, ki ni vere Alahove, ne Srbin ogenj živi, in tudi ne pod oblastjo črnih fratrov, prepasanih z belo vrvico. Razodela je ciganki svojo misel in Hankija je odgovorila:

«Poznam ga. Prišel je iz dežel večernega solnca in v Sarajevo na službo hodi. Njegove roke so drobne in bele. On je učena glava.»

Dolgo in živo je šepetala Muniri o mladeniču od večernega solnca. Muniri so se dvigale prsi, ko je slišala besedo o sreči materinstva, o sinu, ki bo nosil ponosno ime agino, v resnici pa bo učenjak in ljubljenec Alahov, prvi na zboru mož in veljakov. Videla je v duhu oba, očeta in sina, oba lepa in srcu draga, kakor da bi ju bila poznala že davno. Vendar plašila jo je neka temna slutnja.

Vprašala je boječe:

«A moj aga?»

«Naj pije rakijo,» je odsekala Hankija. «Starost in rakija mu oslabita pogled in nikoli ne bo zvedel, da se je razcvetel cvet tvojih nedrij pod mladeničem od večernega solnca. Jaz pa si izvolim nagrado, enoletno jagnje in panj strdi iz tvojega čebelnjaka.»

Kopala je z roko po svojih prsih in položila Muniri na krilo šumeč papir.

«Na, vzemi,» je dejala, «to je za starca, da bo spal, kadar bo treba. To pa je za sevdah, da te bo ljubil mladenič od večernega solnca. Pomni, v desnici imaš prašek za spanje, v levici, pa lek za ljubezen. Delaj previdno in čuvaj skrivnost.»

Dvignila se je Hankija in lezla počasi po holmu navzdol. Od ceste je še zaklicala:

«Starca uspravaj, mladeniča zbudi!»

In je utonila pod bregom prej, nego je mogla Munira razbrati svoje misli. Stiskala je v pesteh čudovite praške in se je ogledala po zvezdah, po svojih izvoljenih. Ni jih bilo več. Ugasnile so zvezde in jutro je z zoro pojilo nebo. Rob gore na vzhodu je žarel, vstajalo je solnce. Na holmu je bilo vse svetlo, agine njive v rosi blesteče in beli njegovi dvori med lehama. Munira je zaslišala nad sabo šum velike ptice. Spomnila se je sebe in vsega, kar je v mislih prebirala. Vstala je in zletela radostna proti domu. Agini psi so ji hiteli naproti z dobrikanjem, med zidovjem na dvoru pa se je razlegal krik otrok, iz hlevov je režal glas aginih starejših žen in služkinj. Munira se je splazila k oknu in pogledala v agino spalnico. Sedel je njen aga razvaljen na preprogi in srkajoč iz čibuka gledal topo v steno. Ni še bil opravil jutranje molitve; bil je brez turbana in Munira je prvič opazila, da je plešast. Po njegovi sivi bradi in kosmatih prsah se je sprehajala črna muha kakor po enem. Munira je strahoma odvrnila pogled in je šla in storila, kakor je bila sklenila. Napolnila je cigarete s praškom za ljubezen in jih skrbno skrila pod plašč. Nato se je odtihotapila z dvora. Zunaj za zidom je slišala ago, ki je klical:

«Munira, Munira!»

Zahotelo se mu je njene ljubezni in njegov glas je moledoval, begajoč med zidovjem, kakor izgubljena ovca v planini. Munira je hitela, da ne bi slišala, ko bo besnel, da ne bi morala v njegove suhe in nasilne roke, ko bo ukazal. Tekla je na drugi holm, kjer je sameval grob Urija Dedine. Spodaj med obema holmoma se je pri studentu ustavila in pokleknila nad bistro vodo. Odgrnila je lice in se pogledala. Videla je v vodi svoj obraz, bela lica, črne oči in čelo, posuto z zlatimi kodri. «Kako sem lepa in mlada!» je pomislila. A že je udarila poredno po vodi in se začela umivati. Ko si je umivala vrat, je zadela ob gjerdan, ob težki niz biserov, katerega ji je podaril aga tisto prvo noč. Zasmilil se ji je aga. Toda že je snemala nanule, brezpetne čeveljčke in bele nogavice. Stopila je v vodo in si umivala noge visoko čez kolena. Na koži je opazila modrine od roke agine, od njegovih brezzobih ust, in se je stresla. «Ščiplje kakor rak!» je zaklicala in nič več se ji ni smilil aga. Še enkrat je premislila svojo osnovo in nastopila pot po strmini, odločna in usodi vdana, kakor da gre na drugi svet. Gori na holmu se je skrila za visok kamen in se pripravila na prežo. Kdo bo prvi živi, ki ga bo ugledala?

Toliko da je pomislila, glej, približal se je h grobu Urija Dedine njen stari stric Meho, vakufski sluga in čuvar svetnikov. Grob

Urija Dedine je starodavna lesena stavba s čudno kapasto streho. Notri so stene popisane s strašnimi reki o smrti, na sredi svetišča pa se nahaja črno pregrnjen grob Urija Dedine. Meho je odpiral vrata in hotel vstopiti, toda premislil si je in leno sedel na kamen. Prekrižal je noge in si zavijal cigareto.

In tedaj je zaslišala Munira zvonki glas in vsa zadrhtela.

«Dobro jutro!»

K Mehu je pristopil mladenič in mu položil roko na rame. Prišel je izza svetišča, gologlav in kodrolas, nasmejan in živ, lep in srcu drag, kakor ga je opisala ciganka Hankija.

«Kakova je cerkev, čigav svetnik?» je vprašal mladenič starega čuvaja.

Meho je pogledal kvišku in malomarno odvrnil:

«Ni ne cerkev, ne džamija. Je le grob Urija Dedine.»

«A kdo je bil Urija Dedina?»

«Sveteč in ugodnik božji,» je odgovarjal Meho in se počasi dvignil.

«Vaš? Turški?» je vprašal mladenič.

Stari Meho se je popraskal pod fesom in zategnil na dolgo:

«A, Bog bi to vedel. Zdaj je naš. Pravijo pa, da je bil Urija Dedina tiste vere, ki je danes ni več. Zdaj je naš, mi ga častimo!»

«Pa zakaj ga častite?»

«Častimo ga. Navada je taka. Da ni svetnik, ne bi ga častili.»

In Meho je pljunil pred tujca in stopil samozavestno v svetišče Urija Dedine.

Tudi mladenič se je okrenil. Zdaj ga je Munira poklicala v svojem srcu in ga pozdravila z Alahom, kakor se je naučila od ciganke Hankije. In ko je prišel mimo kamna, je iztegnila roko in mu pobliskala s črnimi očmi. Vzel je ponujeno cigareto in začuden obstal. Munira je dvignila krinko z obraza in se mu pokazala. Gledala sta se iz oči v oči in v obeh je planila ljubezen, tista nagla in mogočna, ki je v življenju edina, kakor ima dan eno samo jutranjo zarjo. Munira se je nasmehnila. Na njenem belem vratu so zadrhteli od vzdihov sevdaha biseri gjerdana. Zašepetala je strastno:

«Molči in pridi jutri zopet!»

Spustila je krinko in divje zletela po holmu. Zavila je med grmovje in ko je mislila, da je ne more nihče videti, je počenila in gledala skrita za mladeničem. Šel je spodaj po beli cesti in okrog glave se mu je vila meglica sivega dima.

«Še osemkrat, da bo devetkrat, da bo devetkrat po mojih zvezdah, da me bo ljubil mladenič moj!» si je dejala Munira.

Odslej ga je pričakovala vsako jutro za grobom Urija Dedine in jemal je mladenič od nje začarane cigarete. Deveti dan pa je Munira proti večeru okopala starega ago in ga uspavala, ko se je storila noč. Tedaj je mazilila svoje lase, se oblekla v svileno tančico in skrila pod plašč ostro bodalce. Ko se je odpravila na pot, je zahvalila Alaha, da ji je naklonil temno noč.

Doli pri studentu je čakala na njo ciganka Hankija:

«Si pripravljena, Munira?»

«Mazilila sem si lase in se oblekla v tenčico!»

«Si prepasana trdno čez pas?»

«Prepasala sem se in sem v stroku tanka čebela.»

«Alah s teboj, Munira!»

In Hankija je v mraku segla po njej in jo otipala vso od nog do glave.

«Poslušaj me,» je dejala ciganka Muniri, «ne jenjaj poprej, dokler ti ne izpolni vseh želja, kakor hočejo tvoje zvezde. A ko se izpolni ljubezen vajina, kaj boš storila z mladeničem od večernega solnca, Munira?»

Munira je molčala.

«Si videla pajka, Munira, in njegovo samico?» je nadaljevala Hankija. «Kadar se zgodi, ubije samica pajka. Stori kakor pajkulja, Munira!»

«Alah s teboj, Hankija!» je odgovorila Munira pokorno in odšla. V temi je videla svetlo okno na holmu in je vedela, da je za tistim oknom mladenič od večernega solnca. Bila je vsa mirna in hladna, ko je potrkala. Mimo okna je šinila temna senca in svetloba v koči je ugasnila. Zaškripala so vežna vrata in dvoje mehkih vročih rok je seglo po Muniri:

«Moja?» je dihnilo vanjo.

«Moj!» je bil njen šepet.

In dolga temna noč je devetkrat izpolnila devet Munirinih želja, kakor so hotele zvezde, devet njenih zvezd deveterih noči nezjasnega hrepenenja in čakanja. A preden je zasvitilo, sta dobri Meho in Hankija položila v grob Urija Dedine mrtvega pajka, ki ga je zabodla mlada pajkulja, potem ko se je zgodilo. Hankija je prejela nagrado, enoletno jagnje in panj strdi, stari Meho pa čuva naprej grob Urija Dedine, svetnika in ugodnika božjega.

Cvet se je razcvetel na prsih Munire. Cvet njenih nedrij bo dozorel in postal ljubljenec Alahov, prvi na zboru mož in veljakov.

Alah bodi z njim in z nami vsemi!

Anton Novačan:

Ljubljanski feuilleton.

Penatom pri «Kolovratu».

Grad vali na bregu pusto dolgočasje,
sivo mesto spodaj dolga dolga vas je
vse do kalne vode, ki bi reka bila,
da je ni umetna roka ogradila.

Tu je ljudstvo skromno in uboga rado,
vsakemu gospodu klanja se z naslado.
Ker rodijo često in ob slabi hrani
ženske tukaj niso cveti negovani,
hitro gasne njih kipeče mladoletje.
Moški so v buržuje preodeti kmetje.
Tip koleba jim med severom in jugom,
vsem je v licih še nostalgija za plugom.

Vse je tu umerjeno in trikrat strogo.
Greha skoro ni, in če, ima nalogo,
da ugladi pot čednosti in morali —
tu so patri duše môž oblikovali.

Hej, lepota, ogenj in svoboda mlada,
cvetje naše vse pod kruto dogmo pada.
Saj ima Ljubljana kloštre in kanale,
parasite črne, velike in male.

Čas pobira dneve kakor težke kamne,
tu življenja slike niso nič omamne.
Bedo vidiš, lačno deco in delávce,
mast ogreva le bankirje pesoglavce.
V megli cinka tramvaj . . . Baba izklicuje
časopise dnevne . . . Branjevka vzdihuje
za škofijo: «Jezus!» — in orehe tare,
trudno brenka zvon s predmestne fare.

Narod ta je zgrešil davno svojo zvezdo,
héroj tihi zgradil je kolibri-gnezdo.
Od nekdanj mu dobro je srcé ostalo
in pa bujne domišljije — nekaj malo.

Tuj postopam po Ljubljani, ogle brijem,
rogam se sam sebi in da čas ubijem,
krenem v krčmo h «Kolovratu» — ker penati
tega mesta so edino literati.

Cvetko Golar:

(Konec.)

Beli konj.

Zelene, rjave in razorane črne njive so se zgrinjale v dolini, vrhovi jelš in brez in topolov so tonili v megli in za njimi ravnina do daljnega obzorja. — Ne v divjem gozdu, ne v skalnem gorovju, temveč sredi zelenega in prostranega polja stoji koliba stare čarovnice. Na vse štiri strani prosto in brez mej tečejo jasne sape, ne zadevajo se ob cerkve in križe, in nebo se je razprostrlo visoko in čisto v svoji neizmerni globočini. Sem ni slišati posvečenih zvonov, le svobodna pesem poljskih ptic se nosi srebrna v neobsežno, zlato ozračje. — In ne v črni noči in temnem viharju, kadar zavijajo volkovi in pogubljene duše, takrat ne stoji koliba stare čarovnice. Ako pa gre popotnik po beli samotni cesti, ki vodi po lepem širokem polju ob poljski uri, ko stoji solnce tik nad njegovo glavo in ni oblaka in ni meglice v zraku, tedaj zagleda ob svoji levici čudno kolibo:

Nizka je in kot zakopana v zemljo, okrogla in s plavimi okenci, s pšeničnimi stebli je ovita in s klasjem pokrita. Popotnik pride bliže in že je tik pred njo, stegne roko, misli prijeti za kljuko, a mesto nje zagradi v svojo dlan, in kolibe ni ne blizu ne daleč.

Ko pa je šel posetit črnošolec staro čarovnico, ni izginila njena kočica. Odprl je duri, in naproti mu je stopila strinja s pepelnimi lasmi; njene oči so tlele globoko pod razoranim čelom, in dolg, oster nos je silil k bradi. Odprla je usahle ustnice in izpregovorila:

«O, moj sinko je tukaj, moj prijatelj!»

Hotela ga je objeti z dolgimi, suhimi rokami, in ko se ga je dotaknila, je zakričal:

«Proč! Nisem več črnošolec! Jaz sem Šonajev Matija.» In kot bi trenil, je izginila čarovnica in njena koliba —

Vzdignil se je iz mahu in si brisal zasanjene oči. Nad njim je šumela zelena hrastova krona, nanj so se usipale rosne kaplje. Hladni zrak mu je sopol v lica, in na vzhodnem obzorju je vstajala rdeča in zlata zarja. Pogledal je krog sebe in šel po stezici med poljem proti jagnedom, ki so v dolgi vrsti stali na koncu travnika. Hodil je naglo, da bi bil v hiši, preden vstanejo posli in mati.

«Kaj le misli o meni oče Palud in kaj bo rekel, kadar zopet pridem.»

Gledal je v tla in bil je bled in kuštrav, ko je stopil na dvorišče.

«Matija gre.»

Mlada dekla ga je prva zagledala in zavriščala, kot da se bliža volk. Skrila se je za hlevna vrata in gledala z začudenim smehom mladega gospodarja. Mlajši hlapec je bos priletel od nekod, druga dekla je skočila izpod krave z žehtarjem penečega se mleka.

«Bog daj, gospod! Kje pa ste bili?»

Star hlapec je prišel naproti s klobukom pod pazduho in se je šegavo muzal. «Tako smo vas že pogrešili.»

«Hoj, kaj si ti, Tomaž? Ali te še ni naduha vzela?»

«Poglej, kako se mu šibe kolena kot oženjenemu vrabcu,» se je zarežal hlapec.

«Oh, ako te sliši!» Dekla ga je dregnila s komolcem in se pri-
jela za trebuh.

Ko je stopil Matija v vežo, je stala Šonajevica ob kuhinjskih durih. Bila je upognjena in zdelo se je, da se je zadnje dni še bolj postaral njen skrbi polni obraz. Sklenila je roke in se zavzela:

«Sveti križ božji! Ali si živ ali si duhl!»

«Mislim, da sem Matija. Samo lačen sem.»

V hiši je sedel za mizo. — Saj lepo in kratkočasno je bloditi po vaseh in goricah, ako veš, da te čaka gorka in prijazna hišica. Veselo je spati na listju in mahu s pastirji in berači ter si misliti: Jutri sem doma v mehki, pernati postelji! — Gledal je okoli sebe to staro, čestitljivo pohištvo, ki ga je mati kot nevesta pripeljala k hiši, in lepe spomine so mu vzbujale starinske podobe po stenah. In lahko in veselo mu je zaigralo srce, kadar se je spomnil Magdice.

«Kod si hodil? Celó večnost te ni bilo, in vdova je bila v nedeljo pri nas,» je pravila mati in postavila južino predenj.

«Mati, bil sem pri svoji nevesti, hodil sem okoli lepih ljudi, zato mi nikar ne govorite o vdovi! Povejte mi rajša kaj o Paludovi Magdici!»

«O Paludovi? Saj niti ne vem, če jo poznam. Zelo mlada mora biti. Pa kaj je s tisto?»

«Moja nevesta je.»

«Saj je vendar še otrok tista Paludova iz Noršinec. Oh, Matija, imej pamet, saj sem ti že rekla, da je vdova za devet deklet.»

«Joj, vi in vaša vdova! Ali mi ne privoščite mlade neveste?»

«Pa kaj bo rekla ona, kateri sem te že obljubila? Vsa v židi je prišumela v nedeljo, in tako stara tudi ni. Le nikar se ne ženi samo z očmi!»

«Kaj sem že mislil, mati, jutri pojdem v vas k nevesti.»

«Ali res? K vdovi? No, vendar te je srečala pamet.»

«Kdo misli nanjo! K Magdici grem. Lahko noč!»

Legel je na klop, in ko mu je mati potisnila blazino pod glavo, je zaspal.

Močno je sopel veter, in tam v daljavi je vstajala črna nevihta in šla bliže in bliže. Težki oblaki so se vlekli od severa, blisk je švigal po njih in jih gnal na dolgo pot.

«Nocoj je viharen večer, Magdica,» je dejala mati. «Ali te ne bo strah v hramu? Pa spi v hiši!»

«O, saj sem že velika, in nocoj mi je tako veselo pri srcu. Kar zaplesala bi s kakim mladim ciganom! Vidite, kako sem spočita in rdeča, oh, nocoj bi šla najrajša na vas k Liziki in Tili, pa dečki bi tudi morali biti zraven.»

Razposajeno se je zasmejala deklica in tudi očetu je nagajivo pokimala.

«Da, očka! Tako sem zdrava in močna, da bi se šla metat in vem, da bi vsakega vrgla, še Martinka, čeprav je cel' medved.»

«Magdica, kaj le govoriš, jutri boš pa bolna!» Mati je s smehljajočim očitanjem pogledala hčer, ki je zaplesala po izbi.

«Pa grem spat, ker ste sitni, še lahko noč vam ne voščim in jutri bom spala vse dopoldne.»

«Kar spi, in nanorela se boš tudi, če ne prej, ko bomo brali,» se je oglasil oče Palud in jo potegnil za kito. Stopil je pravkar v vežo.

«Vi ste že bolj prijazni, očka, zato pa tudi nisem huda na vas.»

Deklica je švignila, lahna in sveža, skozi duri in v hramu, kjer je spala, je pogledala na okno:

«O, nocoj je črnošolčeva noč. Na konju bo jezdil in točo sejal, kot je povedala Barika.»

Sedla je na posteljo in je gledala v temo, ki je vsak hip zasijala od bliskavice.

«Moj črnošolček je vseeno ubog fant! V taki noči mora na težko pot, skozi vihar jezdi, po gromu se pelje, nad gozdovi po vrhah smrek in kostanjev se spreha. In jaz bi ga skoraj rada imela, še rajša kot Slavičevega Mihaleka. Samo, da ne bi bil tako silen, oh, v resnici me je strah, kadar se spomnim njegovih oči.»

Zunaj so šumeli vrhovi jablan in na vasi so se oglasili psi.

«Pa saj ne prihaja črnošolec! Ob takem vremenu, in še nima pokoja. Lahko noč, srečno hodi in se vrni s potovanja in drugič bodi bolj prijazen!»

Deklica še ni bila slečena, ko je potrkal na okno.

«Kdo se je vzel tako visoko? Ali je prislonil lestvico? Le trkaj, jaz že spim. O, odpirat ti ne grem, če si prav Mihalek ali pa celo črnošolec. Kar spravi se, da te ne slišijo očka, drugače bo joj!»

Deklica je zaspala, kar jo prebudi iznova trkanje.

«I, kdo si vendar, ki hodiš v taki noči okoli? Ali ne veš, kaj je bilo z Matjažem? Ubili so ga tam v Vogričevcih.» — In začela je tiho peti:

«Matjaž Žumber, kam potuješ,
kaj tak sam okoli greš?
Nič ne čuješ, nič ne vidiš,
sam za svojo smrt ne veš.»

«Magdica, pojdi z menoj!»

Poklical jo je vabljiv glas, in deklica je vstala in odprla okno. Skoraj bi zakričala, a grlo je imela zavezano in jezik ni govoril, hotela je planiti v posteljo, a ni mogla: Pod oknom je bil črnošolec. Sedel je na belem konju in jo je prijel za roke:

«Ne boj se, Magdica! Saj sem tvoj ljubi, in ti si moja prelepa, prelepa ljubica!»

Takoj je bila potolažena in strah je izginil iz njenega srca.

«Ah,» je lahno vzdihnila, «kako si me prestrašil!»

«Magdica, ali se me bojiš?»

«Ne, saj sem tvoja, in še preveč mislim nate, in vse drugo mi ni mar, kadar si pri meni.»

«Ti, ljuba deklica! Glej, kaj sem ti prinesel, ker si moja in te imam rajši od vsega na svetu.»

«O, prstan, in ves je zlat! Ali je zame?»

«Saj ga že imaš na prstu, pojdi z menoj! V mojem naročju boš jezdila.»

«Počakajva jutral Nocoj je nevihta, in mene je strah.»

«Saj si mi obljubila, saj si rekla, naj pridem z belim konjem, da te vzamem s seboj.»

«Podaj mi roko, moj dragil!»

Vzel je in potegnil deklico k sebi na konja, ki je divje zahrzal, se vzel in planil in splaval iz vasi. Vzdignil se je nad hiše, in jezdila sta nad polji in logi, nad tolmuni in reko. Pod težkimi oblaki, ki so jih gnali vetrovi, sta letela nad gozdom, ki se je ruval in bučal globoko pod njima. Plavalata sta nad cerkviyo in pokopališčem, kjer so se bliskali zlati križi in se belili kamni nad grobovi, med cipresami in vrbami. Magdica je trepetala in zaprla oči.

«Ali se bojiš? Glej, takoj bo vse utihnilo.»

Črnošolec je vzdignil roke in mahoma se je plegla nevihta, in noč je bila tiha in jasna. Lunin srp je sijal belo na visokem nebu, in prosojne megle so valovale kot pajčolan med dolinami.

«Ah, meni je tako sladko in grozno! Pelji me domov!»

Zavila sta nad jeruzalemskimi goricami in z naglico, da je Magdici pohajala sapa, sta zletela nazaj in že sta bila nad vasjo. Konj se je spotaknil ob topolov vrh, ki je stal pred hišo, in padli so na zemljo. — — —

«Ah,» je vzdihnila Magdica in odprla oči. «Kje je črnošolec in kje je beli konj,» so bile njene prve misli. «Saj sem le sanjala in oblečena sem spala.»

Vstala je, zakaj skozi okno je gledalo belo jutro in solnce se je smehljal nad goricami.

«Mati, ali sanje kaj pomenijo?»

«Ti si že pokonci? Ali nisi mogla spati?»

«Ali sanje kaj pomenijo?»

«Seveda, vsake sanje so pol resnice. Oni dan se mi je sanjalo, da je zgorela cerkev, in koj na vse zgodaj se mi je zažgal predpasnik. Ali se ti je kaj sanjalo?»

«Oh, nič!»

«Pa vendar!»

«Nič!»

Stopila je pred hišo, pogledat oni visoki topol, ob katerem se je v sanjah spotaknil konj. Naproti je prišel bel petelin, ki je iskal po dvorišču zrnja in jarčice.

«Pa se saj niso že izpolnile sanje,» je pomislila deklica. «To vendar ni beli konj, ki me je nosil nad njivami, in tudi jezdeca ni nikjer.»

Dopoldne je ostala Magdica doma. Likala je perilo in je ravno pihala v oglje, da se razžari, ko je zaslišala na cesti konjski topot in drdranje voza. To jo je zelo zanimalo, zato je z železom v roki skočila iz veže.

«Je že res,» je rekla deklica. «Konj je, črn konj in mlad in lepo se nese. Ali se uresničujejo moje sanje? Kdo pa sedi na vozu?»

Natančno je pogledala, in čudno! Srce ji je začelo kovati in tolči, lica so ji zaigrala v rožni žerjavici, ali ne od ognja. Mlad mož se je vozil s črnim konjem, in tisti je moral Magdico poznati, zakaj začel je vihteti s klobukom, ko se je bližal hiši, in jo je poklical po imenu.

Bliskoma je planila deklica v vežo:

«Črnošolec je tukaj!»

Popustila je železo in zbežala v hram.

«Kaj le govori ta stvar,» si je mislil oče Palud, ki se je malo prej vrnil od oranja, in stopil na prag. In tudi njega se je polotila čudna zadrega, ko je videl tujca skočiti z voza.

«Bog daj, gospodar!»

Ta pozdrav je moža spomnil na gorice in mladega snubača.

«Ali se ne spominjate? Zadnjič se nisva razumela, in tudi dan je bil posebne vrste —» se je smehljal mladi gost.

«Seve, pa kdo bi vas poznal, saj ste Šonajev? Stopite v hišo na kratek pomenek!»

«Saj zato sem prišel, oče!»

To je slišala Magdica v hram, kjer se je nemirna in drgetaje stiskala v temen kot, in nenadoma se je spomnila pijane babe, ki je blatna in razdrapana šarila okoli zidanice ter pravila malo poprej o veselem gostu, ki ga je oče nagnal s trdimi besedami, da prijezdi po njo in jo odvede s seboj na belem konju. In ko je čez nekaj časa zaslišala očetov glas, ki je vpraševal po njej, si je komaj upala odpreti vrata.

«Magdica, črnošolec je prišel po te, ha-ha!»

Zagledala je znano, drago obličje in rosnih bleščečih se oči se je zgrudila Matiji na prsi.

Dr. Joža Glonar:

Martin Pegius (Pegie, Pegeus) iz Polhovega gradca.

(Iz delavnice «Slovenskega biografiskega leksikona».)

Za življenjepis tega znamenitega jurista je prvi sistematično zbiral gradivo Radics; na podlagi avtopsije je izkušal sestaviti kolikor mogoče popolno in točno bibliografijo njegovih del in iz del samih poiskati kaj več, kot so o Pegiusu vedeli povedati dotlejšnji njegovi biografji. Posrečilo se mu je dognati naslove trinajstih del v raznih izdajah. Ker je svoj spis sestavljal na Dunaju, je vestno zabeležil vse izvode, ki se nahajajo v dvorni in vseučilišni knjižnici. Od tam ga je poslal v Ljubljano, kjer je izšel v publikacijah juridičnega društva.¹ Ker se je prej čital na seji društva 6. maja 1864.,² se je pač kdo, najbrž

¹ Martin Pegius aus Krain, ein juridischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze. (Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach, II, 1866, 181—194.)

² Ravnotam, str. 197.

Strahl, spomnil dveh možnosti, kje bi se dobil nov material: v ljubljanski licejski knjižnici in v Salzburgu, kjer je bil Pegius nadškofov sindik! V Salzburg se je obrnil Radics sam in je od tam dobil gradiva za dodatke. O tem novem gradivu je Radics osebno poročal v seji juridičnega društva 28. januarja 1865. Sestavljeno je iz sledečih delov: A. Nagrobni kamen; B. Zapiski opata Martina, Pegiusovega sodobnika, v kroniki samostana pri Sv. Petru v Salzburgu; C. Pegiusova dela v študijski biblioteki v Salzburgu in D. v Ljubljani.³

Oba članka — in z njima njih nedostatke in pomote — je vzel za podlago Fridolin Kavčič, ko je v svoji seriji «Znameniti Slovenci» napisal 34. bijografijo «Dr. Martin Virnik (Pegeus, Pegius)». Kar prinaša novega in od Radicsa različnega, ni vedno srečno: slovenska oblika imena je sicer možna, toda pri Kavčiču ni na nikak način dokumentirana, tako da si smemo misliti, da si jo je Kavčič kratkomalo sam izmislil. Tudi je Radicsevemu iztikanju po licejski knjižnici ušlo nekaj Pegiusovih del, s katerimi lahko v marsičem popravimo Radicseve podatke. Tukaj si sledijo v onem kronološkem redu, ki ga je uvedel Radics in ki se ga v glavnem tudi Kavčič drži:

1. Einstandtrecht, In Latein Ius protomiseos, congrui vel retractus, Ingolstatt, Alexander und Samuel Weissenhorn, 1567, ki ga ima licejka v dveh izvodih: sign. 6.892 adl. in 17.955 adl. Prvega izvoda Radics ni opazil, dasi citira zbornik 6892 in njegove adligate, med katerimi pa so «Tyrocinia» naravnost dodatek «Einstandrechtu», naveden na njegovem naslovu! Drugi zbornik pa mu sploh ni prišel v roke, ker njegov prvi spis, Pegiusa nemški prevod Justinijanovega kodeksa, kajpada ni katalogiziran pod «Pegius», in ker njegovih pet adligatov — vse sami tiski Pegiusovih del — sploh ni katalogiziranih! Oba izvoda imata ponatisnjen uvod, čigar kronološki podatek je imel smisel samo v drugem izvodu, kar nam kaže, da imamo pred seboj samo goli ponatisk razširjene, druge izdaje. Med salzburškimi eksemplarji pod št. 5) navedeni adligat: «Sondersbuch vom vorbehaltenen Wiederkaufen» je tega spisa četrta knjiga, toda drugačne izdaje. Ker Radics naše izdaje nima, manjka seveda tudi pri Kavčiču. V vrsti izdaj bi bila tretja in je doslej sploh bila neznana.

2. Dienstbarkhaiten 1567, drugi ljubljanski izvod, adligat k prevodu Justinijanovega kodeksa, sign. 17.955. Izdaje nima niti Dunaj

³ Nachtrag zur Biographie des Juristen Pegius. (Verhandlungen und Mitteilungen. 217—220.)

⁴ Ljubljanski Zvon, 1895, 412—416.

niti Salzburg; prvega (6.892 adl.) je Radics sploh videl šele v Ljubljani, dotlej mu je bila znana ta izdaja samo iz Richterjevega člančiča.⁵ Latinska predloga tega dela, torej njega prava, prva izdaja iz l. 1557., ki jo po Valvazorju (VI, 347) citira Pohlin in po obeh Radics, do danes bibliografsko še ni izpričana in pač menda ni nikdar eksistirala. Zelo zgovorni naslov prve, nemške izdaje iz leta 1558. ne daje za njeno eksistenco nikake podlage. Ves značaj Pegiusovega dela pa je naravnost tak, da govori zoper latinsko izdajo. Pegiusu je vedno pred očmi «*der gemeyn Mann*» s svojimi težavami in naravnost zoper splošno tendenco njegovega literarnega dela bi bilo, če bi delo tako eminentne praktične važnosti napisal v latinščini: saj ni bilo sestavljeno za učene juriste, ampak za neuke lajike. Praktična stran njegovega pisateljstva se vidi na velikem številu izdaj njegovih spisov in odseva iz dejstva, da so starejši bijografski zborniki o njem tako redkobesedni, če ga naravnost ne ignorirajo. M. Adama «*Vitae Germanorum Iureconsultorum et Politicorum*», Heidelberg, 1670, ne poznajo njegovega imena, tudi debeli Freherjev «*Theatrum virorum eruditione clarorum*», Norimbergae, 1688, ga nima. Mož jim je bil očitno premalo — učen! Izdaja iz leta 1557. je pri Valvazorju nastala na sledeči način: Valvazor je imel pred seboj izdajo iz leta 1560., ki ima, kakor vse druge, ponatisnjeno tudi dedikacijo prave prve izdaje z datumom 19. januarja 1557. Iz besed naslova in dedikacije je sklepal, da je delo prevedeno iz latinščine. Datum dedikacije je vzel za datum prve objave, «*Dienstbarkeiten*» pa po svoje nazaj polatinil v «*Liber de servitutibus*». — Zakaj je Kavčič izpustil pri Radicsu pod 4) navedeno izdajo iz leta 1718., je popolnoma neumljivo; saj je Radics vendar jasno zapisal, da se ta izdaja nahaja v vseučiliški knjižnici na Dunaju! Ravno tako neumljivo je tudi, zakaj je izpustil ljubljanski eksemplar izdaje v Ingolstadt 1614, ki ga Radics v dodatku vendar citira! Sploh se Kavčič dela, kakor da ne pozna tega Radicsevega dodatka, ki ga je naravnost prevzel, kar se mu dá dokazati tudi na nerodnosti prevoda.⁶ Radicsevo študijo citira nejasno, samo z letnikom in številko zvezka, poleg pa navaja med lastnimi viri «*Pismeno poročilo iz Solnograda*», ki pa ga je dobil in priobčil že Radics, in ne on! Tako imamo pri Kavčiču štiri ponatiske tega dela, v resnici pa je že Radicsu bilo znanih šest!

⁵ Hormayrjev «*Archiv*», XVIII, 567.

⁶ «*Sein Wappenschild mit einem geflügelten Drachen*» je poslovenil: «grbni ščit, ki je z nekakim zmajem okrašen!» Očitno predloge ni razumel.

3. De iure emphyteutico. Ingolstat. 1566. Radicsu neznana izdaja, sign. 17.955 adl., popolnoma konformna z izdajo iz 1567, ki je Radics tudi ni našel, dasi je imel zbornik adligatov (6892) v rokah, ker ga v dodatku citira. Po datumu dedikacije stavi Valvazor to delo v l. 1557. in po njem tudi Pohlin; Radics je tokrat nekoliko previdnejši in ne poudari, da bi bila izdaja z letnico tiska 1558 že druga. V resnici je prva; njej jih je sledilo, kolikor vidimo danes, še čvetero. V Radicsevem članku in dodatku imamo zabeležene tri, Kavčič je notiral samo prvo!

4. De iure et privilegiis dotium. Ingolstat 1567. To izdajo, ki jo je Radics izprva poznal samo iz Valvazorja (in Pohlina), je dobil za dodatek naznanjeno iz Salzburga in si jo je v licejki tudi lahko ogledal. Tako je konstatiral štiri različne izdaje, ki jih je Kavčič vestno prenesel v svoj elaborat.

6. Tyrocinia consiliorum. Edina Pegiusova juridična knjiga, spisana v latinskem jeziku, ker obsega petnajst strokovnjaških mnenj, ki jih je izdal ob raznih slučajih. Posvetil jo je kranjskim deželnim stanovom in sploh oblastnikom kranjske dežele, da bi se ne zdelo, da je nehvaležen umrl, ne da bi se spomnil svoje domovine. — Izdajo iz leta 1567. je Radics dobil sporočeno iz Salzburga in jo je v ljubljanski licejki dobil tudi v roke; ušel pa mu je drugi izvod s sign. 17.955 adl. V tem slučaju se Kavčič ni okoristil s podatki Radicsevega dodatka: Radics je dognal na ta način dvoje različnih izdaj tega dela, Kavčič ve poročati samo o eni.

8. Codex Iustiniani. Das ist, Grossbuch der rechtlichen Satzungen. Ingolstatt. Alexander vnd Samuel Weissenhorn. 1566. Folio. Obsega poleg naslovnega lista še en list predgovora, osem listov registra in 192 z rimskimi številkami štetih listov teksta. Ta prvi nemški prevod Justinijanovega kodeksa so med onimi, ki so pisali o Pegiusu, le redki imeli v rokah. Očividno je velika redkost. Nemški Pegiusov bijograf Günter pravi v «Allgemeine deutsche Biographie» (XXV, 318), ki jo je izdala bavarska akademija znanosti, o Pegiusu: «Er soll sogar eine Übersetzung des Justinianischen Codex angefertigt haben», dasi je že v XVIII. stoletju izdaja tega prevoda bila biblijografom znana.⁷ Pravilen naslov je prinesel Radics v dodatku po salzburškem eksemplarju; ljubljanski eksemplar mu ni prišel pred oči. Vendar pa bi že iz naslova, ki mu je bil sporočen iz Salzburga, lahko videl, da mora v dodatku popraviti število Pegiusovih del, ki jih je naštel v prvem članku.

⁷ Prim. J. F. Degen: Versuch einer vollständigen Litteratur der deutschen Übersetzungen der Römer. Altenburg, 1794. I, 259.

Tam je namreč zapadel v isto napako, v katero so zapadli vsi, ki so naštevati Pegiusova dela, ne da bi jih imeli v rokah. Radics našteva tam po Richterju — pri katerem se ta napaka, kolikor vidim zdaj, prvič pojavi — sledeči dve Pegiusovi deli: «8. Deutscher Codex Iustiniani. Fol. Ingolstadt 1566. (Jöcher l. c. Richter bei Hormayr l. c.)» in «9. Codex der rechtlichen Satzungen. Fol. Ingolstadt. 1566. (Richter bei Hormayr l. c.)» Treba samo primerjati ta dva naslova z našim, pravilnim naslovom, pa se takoj vidi, da imamo tukaj isto delo dvakrat šteto vsled netočnosti vsakokratnega naslova. V tem je Radicsu sledil tudi Kavčič!

Delo samo pa je tudi za Pegiusa samega nenavadno značilno. Med nemškimi juristi je prvi, ki je v tako velikem obsegu izkušal ustreči praktičnim potrebam neizobraženega občinstva, ki se v raznih pravnih poslih ni moglo posluževati latinsko pisanih juridičnih knjig, ker jih ni razumelo. O tem svojem namenu govori večkrat v uvodih svojih knjig. V nemškem tekstu pa je juridične formule vedno citiral v latinščini in to svojo, kakor pravi, zanj in za čitatelja nerodno prakso,⁸ tudi motiviral. Uspeh, ki ga je dosegel s svojimi nemškimi priročniki, pa mu je dal poguma, da je začel prevajati tudi pravne vire. Povod za to njegovo «nacijonalno» delovanje med Nemci lahko izvira iz raznih korenin: deloma sta Lutrova praksa in nauk, ki sta nemško knjigo začela nacijonalizirati, deloma so tega vzrok opazovanja za časa njegove advokatske prakse na Bavarskem, mogoče pa tiče globoko za tem spomini na njegovo otroško mladost, ko je kot sirota iz Polhovega gradca prišel v ljubljanske šole in videl, da se vsa znanost uči v jezikih, ki jih «der gemein mann» ne razume.

Pod št. 11. in 12. citira Radics po Richterju dvojje knjig v raznih izdajah, ki jih tudi Richter ni imel v rokah, ki pa so očitno samo deli «Einstandrechta», kar smo ob priliki salzburškega «Sonderbucha» konstatirali že zgoraj pod št. 1. Kavčič navaja po Radicsu tudi ti dve knjigi, toda pod št. 10. in 11., ker je brez pametnega razloga prevrgel kronološki red izdaj Pegiusovih del, ki se ga Radics drži.

Kot 13. delo Pegiusa navaja Radics sledeče: «Tractatus iuridicus de iure canum oder Hunderecht... beygefügt das Recht der Tauben und der Hühner. Frankfurt und Leipzig. 1719.» Da je to delo brez navedenega imena pisatelja in z letnico 1719 pripisal Pegiusu, motivira Radics s tem, ker je v katalogu dunajske vseučiliške knjižnice pripisano Pegiusu, kakor Radics sodi, «ganz mit Recht».

⁸ De iure emphyteutico, list III a.

Toda ta juridični humoristikum pač ni njegov. Zoper to govori ne samo dejstvo, da imamo to delo izpričano samo v eksemplarju, ki je izšel več kot sto let po Pegiusovi smrti, tudi njegov humoristični značaj je Pegiusovemu delu popolnoma tuj. Tradicija, ki ga pripisuje Pegiusu, je seveda že mnogo starejša; najprej se, kolikor vidim danes, pojavi v Zedlerju,⁹ ki pripisuje Pegiusu kar dvoje izdaj takega dela, in sicer: 1. «Juristische Ergötzlichkeiten vom Hunderechte. Frankfurt 1725» in pa 2. «Hunde- Tauben- und Hühnerrecht. 1728.» Konfuzni Zedlerjevi bibliografski podatki so — z eno izjemo — dobesedno prevzeti v «Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon. 3. Aufl. Basel. 1744.» Značilno je, da jih Jöcher, ki se je za Pegiusa sam potrudil, ni kratkomalo prevzel; kar podaja on, je sicer malo, a vseskozi zanesljivo. Kavčič je seveda Radicsu v tem slepo sledil.

Nepopolni, kakor o njegovih knjigah, so tudi podatki o njegovem življenju. Radics je po Richterju prevzel nedokumentirani podatek, da je bil Pegius rojen v Ljubljani, iz Thalnitscherjeve «Bibliotheca Labacensis publica» pa je V. Steska¹⁰ dodal še letnico rojstva 1508. Proti temu pa govori jasno besedilo nagrobnega spomenika, ki si ga je dal Pegius postaviti sam in v katerem se imenuje «von pillichgräczs».

Naravnost zagonetni pa so podatki o njegovi smrti. Za njih imamo dva avtentična vira. Prvi je nagrobni kamen, ki ga je dal za sebe in svojo družino postaviti Pegius sam in ki je še danes ohranjen v zidu kapelice sv. Margarete na pokopališču pri Sv. Petru v Salzburgu. Datum Pegiusove smrti ni izpolnjen, pač pa stoji na spomeniku, da je njegova žena Katarina Lobenstein umrla 17. maja leta 1584. in sledeči distih:

Vixit honesta Deo, vivat nunc cespitè vivo
Tecta, mihi sex quae pignora chara tulit.

Iz tega sledi, da je Pegius umrl pozneje in da ni potem nihče poskrbel za to, da bi se na kamnu vstavil datum njegove smrti. Z drugim, sodobnim virom postane vprašanje le še bolj zamotano. Pegiusov vrstnik, opat pri Sv. Petru v Salzburgu, je k letu 1593. v kroniki samostana zapisal sledeče: «Bil je tukaj v Salzburgu neki Martin Pegius, po rojstvu Dalmatinec, doktor vsega prava, izredno vešč latinščine, grščine in hebrejščine, nadškofov svetovalec, ne navadno učen in zelo spoštovan mož, celo pri nadškofih»

⁹ Universal-Lexicon, XXVII, 99.

¹⁰ Izv. muz. dr. za Kranjsko, 1900, 160.

zelo priljubljen, ki so ga leta 1581. pripeljali z ženo vred na salzburški grad in tam zaprli, dokler nista oba umrla. Govorilo se je, da se je dal podkupiti¹¹ in da je mnogokrat varal zaupanje in ravnal krivo zoper dolžnosti svojega stanu. In ker se je pečal tudi z matematiko, sta se oba z ženo vdala magiji.¹² Doktorja so pokopali na pokopališču pri Sv. Petru. Njegovo ženo pa so kakor kako zloglasno žensko v tihi noči prenesli k Sv. Boštjanu in jo tam zagrebli zunaj pokopališča. Temu Pegiju je bil naš samostan dolžan 630 fl., ki si jih je bil od njega izposodil naš opat Andrej; ostanek tega dolga je nadškof Wolfgang Theodorich 4. aprila samostanu blagodušno odpustil in pozneje vrnil dolžno pismo.» Podatkov teh dveh virov ni na noben način mogoče spraviti v sklad; posebno težavo nam dela dejstvo, da sta sodobna, saj je med obema časovne razlike komaj kakih devet let! Dokler teh virov ni mogoče na licu mesta kontrolirati in dokler se nam ne odprejo novi, n. pr. arhiv salzburške nadškofije, ne dobimo iz njih — razen množice ugank — drugega zanesljivega podatka, ko da je Pegius umrl v visoki starosti med leti 1584. in 1593.

Sodobniki so o Pegiusu precej redkobesedni. Freymonov «Elenchus omnium auctorum, qui in jure ad nostram usque aetatem claruerunt. Francofurti ad M. 1585» ga niti ne omenja, «Collectio in unum corpus omnium librorum, qui in nundinis Francofurtensibus ab anno 1564. usque ad nundinas autumnales anni 1592. venales extiterunt. Francofurti. 1592» II, 245 ga imenuje tudi «Pogius» in omeni troje njegovih del, med katerimi ni nobeno neznan. Valvazor pravi o njem, da «ga še danes razni juristi citirajo», za kar lahko služijo kot dokaz eksemplarji ljubljanske licejske knjižnice. Sign. 6892 nosi rokopisno opazko «Sum Gabrielis Lucantschitsch I. V. Dris. Anno 1660» in tiskani «Ex Libris Joannis Hieronymi Marzina de Merzenhaimb ad Hochenpass in Cronaberg, J. U. D. Caes. Regii Fiscii»; sign. 17.615 tiskani «Ex Lib. Joannis Stephani Florianschitsch de Grienfeldt. J. V. D.», sign. 17.955 pa rokopisni notici «Ex Libris Joannis Andree Prandtauer, J. U. D. Anno 1665» in «Jonas Freyherr von Wälfristorff, den 2. August 1649.»

¹¹ Radics je n. n. m. «muneribus corruptum» prevedel: «durch die Ehrenstellen, die er bekleidet, corrumpiert». Drugošolček!

¹² Res je izdal Pegius leta 1570. svoj astrološki «Geburtsstundenbuch», kar pa v oni dobi ni bilo nič nenavadnega. Sicer bi ga ne bil posvetil proštu v Reichenhallu!

Ivan Albreht:

Koroška pisma.

I.

V Ljubljano bom pisala,
dva krajčiča poslala,
pisala bom s solzami,
kako hudo je z nami.

Oj, sestre ve v Ljubljani,
sam Bog naj vam oznani,
mene ljudje nemili
so v ječo zaklenili!

II.

Drava reka, moja beseda
s tabo bi rada hitela,
da bi sestram in bratom v svobodi
o moji nesreči zapela:

«Sto let, oj, tisoč let
naše svobode cvet,
našega dela sad, —
zdaj je jad, le jad in jad
— moj ubogi Rož.

III.

O, Gospasveta, o, Gospasveta,
materina beseda meni je vzeta!
O, Gospasveta, o, Gospasveta,
vrni mi mater, vrni očeta,
da zakričita pod néba obok:
«To je moj, moj, moj otrok!»

Nikogar, nikogar. — Nebá obok
vrača mi le moj grenki jok.

IV.

O, da sem jezero, ki se razpeni
in butne čez stene in zadržja! —
Planila bi po brežini, dolini,
vpila bi na vse kraje sveta:
«Kje je pod solncem pravica doma?»

Ali joj mojih slabotnih rok!
Nisem jezero, — le nesrečen otrok.

*Ali nisem jezero = o jezero mater
5/9/24*

Slavko Grum:

Maj v vazi.

Čez okna lijejo zastori, črnega mraku zastori.

Nikjer več ni življenja, nikdar ga ni bilo: razpušчени so udi, kakor razliti po postelji — — —

Še kašelj je pojenjal, nič več ne trga prs. Komaj senca da se zgane, odloči da se od zidu in prestopi po sobi — — —

Nekaj se je dotaknilo trepalnic, mojih trepalnic se je dotaknila luč. Sestra Kandida mora biti, ki je odprla vrata. Tiha roka se me je vprašaje dotaknila.

«Čutim vas, sestra!»

Zašepetala je; kakor bi se bala, da upihne plaho luč, je dihnila: «Nekaj sem prinesla; da boste veseli, sem vam prinesla.»

Težke so veke, komaj da razločim lastne misli, ki vstajajo iz temine:

«Kako je to, „biti vesel“, sestra?»

«Vesel? Vesel biti, je imeti široke oči in vlažne kakor otrok.»

Mehke so bile njene besede, kakor vonj bezga so prihajale k meni, kakor nekaj ihtečega, ki si je s težavo utrla pot in sedaj utriplje s perotjo ob srcu.

«Kaj se je zgodilo, sestra? Naenkrat mi je kakor — kakor —. O, sestra, daleč je, da je bilo tako, daleč, da sem imel oči velike in vlažne. Komaj da jih razločim v daljavi. V kapelici je bilo, ob Materi Božji sem klečal in roke so mi dišale po šmarnicah. In — naenkrat mi je kakor takrat, kakor spomin šmarnic da me je poklical. Sestra, sestra, ali že rastejo bele cvetlice, diši li že zunaj pomlad?»

«Glejte jo, pomlad! Pri vas so šmarnice!»

Odpri sem oči, k njeni roki sem se vzel: na omarici je vaza belega maja.

Pognal sem se kvišku, iztegnil sem roke, da bi objel rože, da bi vdihnil —. Telo je padlo vznak. Pozabil sem, da sem mrtev.

«Ne umreti, ne, ne! Sestra Kandida, naj živim, pustite me živeti! Zakaj ste spustili zavese? Vzeli ste mi Lidijco, še prijatelj ne sme več k meni. In sedaj me hočete prevariti še za pomlad!»

Bleda žena se je sklonila k meni, blede žena mi je božala čelo:

«Saj če bi bili zunaj, ne bi videli pomladi, saj če bi hodili mimo rož, ne bi jih poznali. Božali bi roko Lidije, misli pa bi krvavele. Ubogi, zunaj ne rastejo rože in ne diši pomlad. Ob drevje se lovi jok, kletev se po ulicah opoteka — — —»

Prijel sem jo okrog vratu, tik k obrazu sem se vzpel, pogledal v oči. Gledal sem jo dolgo, dolgo, brez usmiljenja. Nuna je vzdrgotala. Roka se je odločila, padla v temo. In je zajokala. Njene rame je stisnil iht.

Ivan Albreht:

Doživljaj.

Svojega starega očeta se spominjam kot častitljivega starčka. Po šegi, ki je tiste dni že s pospešeno naglico izumirala, je nosil dolge lase, ki so se mu usipali globoko na tilnik. Bili so že čisto beli ter na temenu nekoliko zredčeni. To je bil na tem človeku menda edini znak visoke starosti; kajti sicer je bil moj stari oče čil in čvrst. Vsaj meni, ki sem bil takrat sedemleten dečko, se je zdel višek vsega popolnega in blagega na svetu. Ljubil sem ga z vso ljubeznijo, kolikor je premore tak otrok, poslušal njegove besede ter hranil njegova številna pripovedovanja kakor dragocen zaklad v svojem srcu. Vedel je namreč povedati toliko, da nama večeri niso bili nikdar predolgi, deževna jesen nikoli dolgočasna, dà, celo toliko, da sem hotel biti neprenehoma blizu njega in nisem maral ne igrač, ne družine svojih vrstnikov.

Bogve, koliko lepega, ki je bilo morda njegova last, je že izginilo iz mojega spomina, še danes pa mi je živo pred očmi tale doživljaj:

— To je bilo takrat, — je pravil stari oče, — ko sem bil jaz tvoje starosti, takole pred kakimi petinsedemdesetimi leti. Jesenski čas je bilo, že po svetem Martinu. Oče so gnali nekam daleč par volov na semenj, par lepih sivcev. Zjutraj so šli zgodaj še po temi; pod noč so pa rekli, da pridejo spet domov. Jaz sem se jim bil še prejšnji večer priporočil, naj mi prinesejo belega kruha, in so mi tudi obljubili. Takrat je bilo še vse drugače, veš. Bel kruh smo imeli samo o božiču, veliki noči in o binkoštih, drugače smo pa otepali ovsenjak, ki zbada po ustih kakor brinje. Zato sem bil očetove obljube silno vesel in se mi je vso noč sanjalo o belem kruhu. Tudi zjutraj sem se zbudil, dasi je bila še trdna tema, ko so oče odhajali. Slišal sem, kako so rekli materi: «Pazi nase in na vse skupaj, če bi me ne bilo več nazaj!» Mati so zavrnil: «Oh, ne bodi tak! Kamor greš, govoriš tako!» Nato spet oče: «Kdaj človek gre, to ve; kdaj se vrne, je v božjih rokah!» Potlej sem spet slišal mater: «Mešetarjev se varuj in glej, da se preveč ne zapleteš mednje!» Nato so še pokropili živino, rekli: «Bog in ta sveti križ božji!» pa so pognali. —

— Jaz, ki sem bil lepo na toplem pod odejo, sem mislil medtem na očeta, na semenj in na beli kruh. Tisti dan se mi je zdel strašno dolg. Šole takrat pri nas še nismo imeli, doma v takem času tudi ni bilo posebnega dela, vsaj za delavce moje vrste ne, zato sem se iz dolgega časa pretegal iz kota v kot in delal sebi in drugim nadlego. Mati so mi jih morali parkrat pošteno naštet, češ, da sem spak, ker nič ne ubogam, in da ne bom dobil belega kruha. —

— Te groznje sem se zbal na vso moč, pa sem zlezal v kot na peč in čakal, kdaj se bo zvečerilo. Pod večer so me potlej napravili za svetarnika ter me tako prisilili, da sem bil miren. Seve, ti ne veš nič več, kakšno delo je imel svetarnik. Zdaj pozna že vsaka bajta petrolejko, takrat smo pa še povsod svetili s trskami. Imeli smo visoko stojalo, kamor smo kakor v klešče pritrdili gorečo trsko, svetarnik pa je moral skrbeti, da je bilo vedno dovolj svetlobe. Kakor si se malo kam zagledal, je bil brž ogorek prevelik in luč preslaba, pa je hitro kdo zagodrnjal, zakaj ne utrinjaš o pravem času. —

— No, prav za prav sem bil s tem delom zadovoljen, ker je bila svetarniška služba imenitna, prihranjena volarju ali kvečjemu pastirju. —

— Tako sem sedel, utrinjal gorečo trsko in jo vestno nadomeščal z novo, kadar je začela dogorevati. Bilo ni nobenih posebnih pritožb in so bili zadovoljni z menoj vsi, ki so imeli v hiši kaj opravka: hlapec, ki je obdeloval toporišča na rezilnici, pa tudi mati, pastir in volar, ki so pri peči za mizo prebirali fižol. —

— Ves dan je bil nekako čmeren in tudi precej mrzel, pod noč se je pa vreme utopilo. Naenkrat je hlapec povedal: «Dež!» Potem je začela divjati še sapa. Dekla, ki je v kuhinji kurila za večerjo, je prišla v sobo in tožila, da ji nikakor noče goreti v peči. Mati so ji šli na pomoč, toda obema skupaj se ni hotelo prav nič kaj posrečiti, tako je divjalo zunaj. —

— Hlapec, ki je bil že precej v letih (Martin smo mu rekli), je začel pripovedovati strašne zgodbe o razbojnikih. Potlej je začel govoriti o veščah, ki begajo in zavajajo popotne ljudi, pa tudi o zlih urah in slabih minutah. Vseh se nas je polastila groza in še sedaj dobro vem, kako si niti z očesom nisem upal treniti od goreče trske, da ne bi kje zagledal kake pošasti. —

— Ko je jel Martin praviti, kako hudo razsaja burja, kadar si kdo vzame življenje ali se pa nenadoma kje ponesreči, sem si komaj upal dihati. «Nocoj zategava in cvili čisto tako,» je končal in obmolnil. Namesto njega sem se oglasil jaz, pa ne z besedami,

temveč z jokom. V strahu sem bil malo pogledal proti oknom in se mi je zazdelo, da strmi cela vrsta obrazov vame. «Kaj se pa cmeriš?!» je zarentačil Martin. Mati so me prišli tolažiti, volar in pastir sta pa godrnjala, da nič ne vidita, ker toliko časa ne utrnem trske. Tedaj je nenadoma močno potrkalo na srednje okno, kakor da bi kdo klical, naj mu odpremo. «Kdo je?» je vprašal hlapec, pa ni dobil odgovora. Mati so hitro utrnili trsko, volar pa je stopil k oknu. Medtem je potrkalo drugič. «Kdo je?» so zdaj zaklicali mati. Tudi njim se ni hotel oglasiti. Še tretjič je potrkalo, toda volar ni videl nikogar, čeprav je stal pri oknu. —

— «Kdo se neki smodi tod okrog hiše?!» je zagodrnjal hlapec in odšel ven. Vsi so bili nekam splašeni. Pastir se je prekrizal, volar se je odmaknil od okna ter obstal sredi hiše, mati pa so stali pri meni ter me tolažili, češ, da sem zdaj že priden in da naj se nič ne bojim. —

— Ko sem nehaj jokati, sem vprašal mater, zakaj ni očeta tako dolgo domov. Še preden so mi odgovorili, se je vrnil hlapec in dejal, da so skoraj gotovo trkale na okno mačke, ko so iskale zavetja pred dežjem. —

— Vidiš tole brazgotino na čelu, tukaj na desni strani proti sencem? No, to je še spomin na tisti večer. Vse življenje ga nosim in tudi v grob ga ponesem s seboj. —

— Ker sem bil še majhen, kajne, in je trska svetila tem bolje, čim više je bila pritrjena, so mi postavili stojalo na klop. Tako sem pri svojem delu ostal lahko lepo na peči. —

— Polagoma sem skoro pozabil na tisto trkanje, ki me je bilo prej tako preplašilo. Mati so odšli v kuhinjo, ko so me videli pomirjenega, ostali pa so se spet jeli razgovarjati o tem in onem ter so nadaljevali vsak svoje delo. Tedaj nenadoma zaslišimo, da pridejo voli krog ogle. «Gospodar!» zakliče hlapec in stopi proti vratom, jih odpre ter še enkrat opomni mojo mater, da pridejo oče. «Hvala Bogu!» veselo vzkliknejo mati ter ukažejo dekli, naj nese luč v hlev, sami pa hite očetu naproti. —

— Ko sta slišala to, sta tudi pastir in volar veselo planila iz hiše, za njima pa sem se podvihal še jaz, da bi tem prej videl očeta in dobil obljubljeno darilo, kos belega kruha, ki sem ga tako željno pričakoval. V tisti naglici sem se nekoliko spodtaknil, prekucnil stojalo z gorečo trsko in padel, kakor da bi mi kdo spodrezal noge. Vse zvezde sem videl, tako sem telebnil z glavo ob rob peči, prijeti se pa nisem mogel nikamor. —

— Naenkrat sem zaslišal govorjenje, voda je šumela blizu mene in vse se mi je zdelo narobe. «Kje pa sem?» zakričim v

strahu, pa mi naenkrat odgovore oče: «Pri meni!» Ko se natančneje razgledam, vidim, da stojim onkraj Ločja na Zašivniku. Saj veš, kje je Zašivnik? V brezno na desni strani poti, ki pride s hribov, ponikne tam blizu deroč potok, kolikor se ga ne razleze po močvirnatem Ločju. Kajne, to veš? No, tisti potok sem slišal šumeti! —

— Gledam očeta, gledam in se čudim in ne rečem nič. Tudi oče me gledajo. «Le hitro pojdiva,» pravijo, «voli so že spredaj!» Greva, greva, dež naju moči, da kar lije z naju, hodiva in hodiva, pa ne prideva nikamor. «Belega kruha sem ti prinesel,» pravijo čez čas in jaz poskočim od veselja. «Belega kruha,» ponavljam in se smejem. V tistem trenutku se nenadoma domislim, da imajo oče obleko vso premočeno. «Gotovo je tudi kruh ves razmočen in ne bo za nobeno rabo več,» si mislim, a ne povem, ampak vprašam samo: «Ali bova kmalu doma?» «Le potrpi,» me potlažijo oče, «slabe pol ure, pa bova že lepo na suhem in na toplem.» —

— Potlej spet greva, toda volov le ne doideva. Naenkrat se mi zazdi, da hodijo oče nekam preveč počasi. Bolj in bolj se me loteva strah, ko spoznam, da se še skoro nisva ganila z mesta, dasi hodiva že toliko časa. «Oče,» pravim in primem očeta za roko. Potem molčiva spet nekaj časa oba, hodiva po temi in v tistem mrzlem dežju in ne prideva dalje. Meni začne iti na jok, oče me pobožajo: «Nič se ne boj,» pravijo, «nocoj malo težko hodim. Tamle zadaj, v gozdu nad Zašivnikom so me napadli, ne vem kdo, pa mi niso imeli kaj vzeti, ko nisem prodal volov.» «Napadli?» zajokam jaz na ves glas in se z obema rokama oprimem očeta. Potlej me spet jamejo božati: «Le nič ne jokaj! Saj sem ti prinesel belega kruha!» —

— Kaj mi je bil zdaj mari beli kruh?! Stokrat ljubši bi mi bil ovsenjak, pa najsi bi me bil še tako zbadal po ustih. «Ni nič hudega!» so me tolažili oče, ko sem le molčal. «To so bili gotovo potepuhi, kakršni se radi klatijo po semnjih. Oplazili so me pa prav pošteno.» —

— Potlej nisva govorila nekaj časa prav nič, a pot je bila dolga, kakor da hodi Ahasver z nama. Naenkrat spoznam, da sva na Ločju. «Tukaj morava paziti, da ne zabredeva s pota, ko je taka tema,» pravijo zdaj oče ter me venomer love z roko. «V suhem Ločje ni nevarno,» mi razlagajo spotoma, «jesensko deževje ga pa hudo razmoči.» Medtem začutim pod nogami vedno mehkejšo pot in si ne upam več dalje. —

— «Ali sva res zašla?» se čez nekaj časa zavzamejo oče in tipljejo z nogami, kje bi bilo bolj trdo in varno. «Malo počakaj!» mi reko nato ter izpuste mojo roko. V temi ne vidim ničesar, le očetov korak sreblje in štrofuta po močvirju. Tedaj hipoma zaslišim krik: «Jezus, Marija!» «Oče,» zajokam, iz teme pa se ponovi spet isti obupni klic. —

— Oče se pogrezajo, me spreleti kakor blisk. Strašna groza me obide. Rad bi kričal na pomoč, pa ne morem. Kakor se tudi mučim, noče biti glasu iz grla. Rad bi tekel klicat ljudi, pa tudi to se mi ne posreči. Noge so kakor svinčene ter se ne ganejo. Še enkrat, dvakrat slišim očetov klic in napnem vse sile ter se — zavem na postelji. Mati jokajo kraj mene ter mi devajo mrzle obkladke na glavo. —

— Gledam, gledam in ne morem razumeti, kje sem in kaj se godi z menoj. «Bog bodi zahvaljen! Da ti je le odleglo,» si odahnejo mati, meni pa se vse vrti. Čisto natanko se mi zdi, da še slišim očetov glas. «Kje sem?» vprašam mater, ki mi začnejo praviti, kako sem padel raz peč in v kakšnih skrbeh so bili, ker sem zdaj ves čas samo stokal, ne da bi se bil zavedel. «Tudi očeta si klical,» povedo nazadnje. Mene zaboli v glavi, strah me muči in mrzlica me trese. «Kje so oče? Ali so že prišli?» «Še ne,» vzdihnejo mati. «Napadli so jih! Pojdite hitro na pomoč, kdor more!» zakričim na ves glas in hočem pokonci, toda bolečina v glavi je tako huda, da se ne morem dvigniti. —

— Mati začnejo jokati: «Za božjo voljo, že spet se moti! Oh, da ni očeta domov! Kaj bo zdaj z otrokom?!» —

— V meni raste groza. «Mati, mati,» kričim venomer, «hitro na pomoč očetu! Napadli so jih. Zdaj so obnemogli na Ločju!» —

— Mati jokajo, hlapec, pastir in volar stoje pri postelji ter začudeno strme vame. «Mogoče mu je narejeno,» slišim reči hlapca ter se še bolj prestrašim. «Pojdite no po očeta! Saj se mi ne blede! Ali ne vidite, da sem pri zavesti?» ponavljam neprenehoma ter sklepam roke. —

— Mati me še vedno samo tolažijo ter ne morejo zadrževati solz. «Kaj naj začnem sama, kam naj se obrnem?» ihte in vijejo roke. Nazadnje se zgane Martin: «Če bi le bilo res tako?» «Seveda je res, res, res,» kričim jaz, «samo vsuknite se, da ne bo prepozno! Oče se pogrezajo na Ločju!» —

— Tedaj obstanejo vsi. Materi odpove roka in beseda, Martin se prekriža in vsi začnejo begati križem. «Hitro, hitro!» se potem izvije materi obupen krik. «Pokličite ljudi! — Luč — vrvi — Hitro, hitro na Ločje!» —

— Nikomur ne pride na misel, da bi me še kaj vprašal. Vse kriči, bega in leti, kakor da je sodni dan. —

— Čez nekaj časa se vrnejo mati, omahnejo na posteljo in jokajo. Nič ne reko, nič me ne vprašajo, pa tudi jaz molčim in gledam v strop. Zunaj slišim moške korake, glasove in klicanje. Potem je mir. «Zdaj so šli,» si mislim in se pomirim. Bolečine v glavi mi poenjajo in najraje bi zadremal, tako mi je nekam lahko in prijetno. —

— «Ali si videl očeta?» me vprašajo potem mati, ko si opomorejo. «Videl,» pravim. «Ali si govoril z njimi?» «Skupaj sva hodila po Ločju,» rečem in povem vse do kraja. —

— Mati se tresejo, pokleknejo kraj postelje ter začnejo spet ihteti. «Kaj bo, kaj bo!» ponavljajo brez prestanka. «Otrok moj, kaj bo, kaj bo!» —

— Ne vem, koliko časa sva ostala z materjo tako. Trska je dogorevala in prasketaje se je vilo črno oglje že čisto blizu stojala. «Tema bo,» pravim materi. «Oh, kaj bo, kaj bo!» ponavljajo oni še venomer, vstanejo, gredo omagovaje proti peči ter nažgo in pritrdijo novo trsko v stojalo. Potem obstanejo in poslušnejo. «Ali si slišal?» me vprašajo, ne da bi se ganili z mesta. —

— Res, koraki se bližajo hiši, koraki in govorjenje, spočetkoma bolj pridušeno in nerazložno, potem pa vedno jasneje in jasneje. V sobi vlada taka tišina, da slišim biti v prsih lastno srce. Mati stoje kakor kamen, blede in prepadeni sredi hiše, nepremično strme proti vratom in se tresejo po vsem životu. —

— Koraki so že pri hiši, pod okni, pri vežnih vratih. Zdaj... zdaj... Mati se opotečejo, vrata zaškripljejo in se odpro. Take tesnobne groze nisem doživel vse življenje, kakor sem jo tisti trenutek. «Zdaj, zdajle zagledam očeta mrtvega,» me je pretreslo do mozga. —

— Medtem sta stopila v sobo dva soseda, med njima pa oče, oprti z vsako roko na enega. Zada je štokljal Martin, potem pastir in volar in še več drugih ljudi. —

— Oče so bili blede in blatni do vratu. Mukoma so pokazali z glavo, da bi radi sedli pri peči na klop. Soseda sta jim previdno izpolnila željo. Šele sedaj so se oglasili mati, toda jok in strah in veselje jim je tako sekalo glas, da nisem mogel razumeti nobene besede. —

— «Nam je že trda predla,» sta povedala soseda, ko sta varno posadila očeta na klop. «Do ramen je že tičal v blatu in komaj smo ga še izvlekli. —

— Oče so imeli na glavi dvoje ran, ki pa nista bili nevarni. Mati so hiteli po perilo, dekla je prinesla vode in vsakdo je pomagal, kakor je vedel in znal. Ko so potem očetu izmili rane in jih obvezali, so povedali o svoji nesreči vse tako, kakor sem jih slišal jaz govoriti po padcu s peči, samo tega niso nič vedeli, da bi bili kje kaj govorili z menoj. Ker so se s sosedi vred čudili, kako so prišli mati na to, da so poslali na Ločje ljudi ponje, sem povedal še jaz, kaj se mi je zgodilo. —

— «Kako je vendar vse to čudno na svetu,» so vzdihnili oče. Ta in oni je strme skimal z glavo, ker ni mogel razumeti vsega tega. Kako naj bi bil tudi razumel?! Saj jaz niti danes, po petinsedemdesetih letih, ne vem, kaj bi dejal. —

Stanko Majcen:

Jutro.

Pridi po zvezdah, ki še sijejo,
megla zakriva drhtenje rož
jutranjih.

V rosi električne žice se mijejo,
kupole kipé in lijejo
mrak bagren.

Že težko se gnete...
že s podganami se odpirajo
rovi.

Zélen razkroj se žlahtno razcvete,
stik žice kot blisk se razplete
nad spavači:

Stoje stebri, kot tempelj stoji,
bale blaga in skladi tolšče
cenene.

Nagi, polzki. Še nihaj luči,
še pisan ob strehe se val zaleti
in prične se dobiček.

Pridi po žarkih, ki še lijejo,
megla zakriva drhtenje rož
jutranjih.

Čiste so ustnice in sijejo...
Tenčico odpoljublajo — naj pijejo
mleko in zvezde.

Književna poročila.

Boris Miran, *Strunam slovo*. Zadnji pesniški utrinki. — Zbral in objavil F. S. Šegula. V Ljubljani 1922. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 63; 12°.

Leta 1869. je izdal Boris Miran — Josip Stritar — prav tako knjižico, z naslovom «Pesmi», leta 1869. — koliko izmed nas jih je bilo tedaj sploh na svetu? Stritar pa, rojen leta 1836., je bil tedaj že nad 30 let star. Njegovo sedemdesetletnico smo praznovali, ves narod jo je praznoval, leta 1906.; odslej imamo Stritarjevo ulico v Ljubljani, odslej je preteklo že 16 let; v viharju svetovne vojske je tiho šla mimo nas Stritarjeva osemdesetletnica in zdaj smo prekoračili že prvo polovico poti k njegovi devetdesetletnici! Videli smo v njem simbol neizcrpne, zdrave moči našega naroda.

Zdaj pa je zapel «Strunam slovo!» Pesem s tem naslovom je natisnjena kot zadnja v tej zbirki in ima datum 11. novembra 1920. «Z Bogom, strune moje mile, v žalosti ste me tešile in mi lajšale srcé. Zdaj pa v miru tu ležite, nikdar več se ne glasite!» To je končni akord. «Lehké nogé, lehkó srcé, iz prsi mladih pesem glasna...», tako je zavriskal v lepi mladi svet leta 1869. mladi Boris Miran kot motto svojih «Pesmi», proseč v prvem sonetu «Natoro sveto», naj mu ali ustvari drugo srce ali pa mu naj podari «petja sladki dar». In natura mu je podarila sladki dar poezije ter mu ohranila mlado srce kot zakladnico blagovesti, plemenitosti, pravičnosti, dovtetnosti, miline, preko treh človeških rodov! Blažena mladost, bodra modrost, blaga starost, tako je v žaru poezije prehodil Boris Miran tri rodove.

Blaga starost, pravim; a lahko mu ni. Pisal mi je 4. avgusta 1918., da so mu oči oslabele zaradi stradanja... In danes? Ali veste, kaj je z njegovimi očmi? Ne morem zapisati strašne besede! Naj pa Vas pretrese, ko čitate v tej zbirki na strani 53. pesem «Slep»! Oj, Vi bralci, zdaj čitajte pesem «Slovo» na strani 48., zdaj boste razumeli, tudi če še niste stari osemdeset, sedemdeset, šestdeset let, zakaj naš pesnik s tako slastjo opeva «milo sonce iz višave», zakaj se tako težko od njega poslavlja! Boris Miran ne pesnikuje, on pesmi doživlja in izživlja. Same take pesmi, iz dveh desetletij tega stoletja, so v tej knjižici zbrane.

Zbral jih je in z vestnimi opombami opremil blagi pesnikov prijatelj, upokojeni župnik F. S. Šegula, ki mu je posvečena pesem na strani 47. Redko prijateljstvo dveh v srčni blagosti si sorodnih mož, ki jih družijo tudi zavestno umevanje medsebojne težke usode...

V zbirki pesmi se kaže v vzorcih ves Stritar, kakor ga poznamo; označil bi ga: ne-naturalističen objektivist, ampak prirodni (natureni) subjektivist... Moj Bog! Pustimo te hladne besede teorije in kritike. Veselimo se, da je vznikla v našem narodu ta knjižica, ki ji v našem slovtvu ni bilo in pač ne bo para. zlasti ne po njenih zunanjih okoliščinah. Naš največji idealist se z njo poslavlja od nas; doživel je silno prevaranj, a ni prevaran. Zapisal je v preteklem stoletju preroške besede «Družina velika so vsi narodi, pravica vlada, ljubezen sodi» in je upal, da bodo tak zlati vek ustvarili na svetu Slovani. In danes?... Rekli smo leta 1906.: «naj tudi ta doba ne pride nikoli, ideja je lepa». A Stritar? S svojim duševnim očesom gleda kvišku «Na goro!» «Jaz pa pojdem na goró, na goró visóko; svet, ostani za menó, pod menó globóko.» Tudi mi glejmo kvišku, na goro! Idealist se poslavlja, njegovi ideali nam ostanejo.¹ Dr. Jos. Tomižšek.

¹ To poročilo je bilo napisano približno pred letom dni, ko je knjiga izšla. — Op. uredništva.

Cvetko Golar: Poletno klasje. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani. Splošna knjižnica, št. 5. 1923.

Po svojem silnem razmahu v času tako zvane «moderne» je slovenska poezija omahnila na pota, ki jih glavno karakterizira pomanjkanje velike osebnosti in intenzivnih tvornih sposobnosti. O umetnosti je mogoče govoriti le pri nekaterih posameznikih, v kolikor so dali notranjim obrazom svoj, doživljen izraz in tako vzdržali tradicijo ustvarjanja pri nas, če že pesem njihova ni imela zvoka in sile iz zakonov večnih skrivnosti ravno in neprestano rastoče genialnosti. Velika večina pa je ostala v vrsti delavcev, ki so po svojih močeh in okusu ravnali svoj svet in tuje vplive v struge, zorane od Župančičevega pluga in tako obtičali na potih formalizma. Ta kratki uvod v toliko, da laže podčrtam vrednote dela Cvetka Golarja, ki je v zgoraj navedeni knjigi zbral večino plodov svojega pesniškega talenta. Časovno naši moderni blizu in deloma in njen sopotnik je z naravnost otroško poštenostjo in jasnostjo pred samim seboj hodil pota svojega svojevrstnega razvoja. Ta nepretrgani, z nobeno lažjo — bodisi proti sebi ali proti svetu — omadeževani stik s svojim umetniškim credo je hranil svobodni tek studencem njegovih tvornih sposobnosti, da je prosto polnil posode notranjih doživetij s čistim, resničnim življenjem. Vtisnil je pesnim pečat vsega živega in odmeril njih očetu mesto tvorne, umetniške osebnosti v hramu poezije.

Cvetko Golar je svojevrsten pojav pri nas. Dejal bi — človek iz drugega sveta, mimo dnevnih brig in časovnih problemov, pa tudi mimo tistih skrivnosti, iz katerih rastejo osebnosti iz neznanosti v neznanost, iz kaosa svojih elementov v njihov smotreni obraz, pa bodisi ob zarji slutene svobode ali ob žaru širokih, s celim organizmom obseženih spoznanj. Golarja dele i od prvega i od drugega sveta jasno črtane meje, hranjene po eni strani v njegovem razmerju do življenja in po drugi v organizaciji njegovega duha in talenta. Tu je samosvoj popotnik v kraljestvu svojih polj in gozdov, svojih vasi in svojih ljubic — otroško, naivno srce, ki mu je gledanje samo na sebi prva in glavna funkcija. Nekaj jasnine in vedrosti naših gorskih voda je v njega zvoku, nekaj tistega, kar ne zastaja, ne razjeda, kar ne odraža v sebi, ne obsega, pač pa se bolj poigrava, se izživlja v trenutku, razbija luč v tisoč bleskov in krasi sebe in svojo strugo. Imamo značilno besedo fant, ki označuje vsaj polovico Golarja. Fant s svojim, od videza izpolnjenim svetom, ki nosi v dnu svojih oči čuden, naiven sen o razkošju, veseljaški noblesi, prešernosti in košatosti, o sijaju in blesku, pa bodisi v prirodi ali pa v očeh drugega dekleta. Obenem fant brez svoje kmetije, tu napol godec, napol deseti brat. V bistvu je užitek in to je os njegovega razmerja do vsega okrog njega. Toda to uživanje ima čisto svoj značaj, ker se razliva iz temnih vrelišč vedno v službi čiste, nedolžne radosti celega človeka. Zato je tudi njegov odnošaj do žene jasen in deviški, ves nekam z roso pokropljen, da neredko pušča v spominu hladno sled. Neprestani, iskreni stik s prirodo je sprožil v tem srcu širše harmonije zmožno struno naivne, vedre pobožnosti, ki sicer ne poje pesmi religioznih doživetij, ki pa vendar polni ves blišč okolice z neko toploto, z neopredeljivo, slajšo zaokroženostjo in ki obenem pesniku samemu ravna poglede in želje.

Studenc poezije, ki poteka iz orisane osebnosti, je srečno pretil svoje bistre vode v urejeno strugo zaradi spočetka omenjenih dveh glavnih vzrokov: Ker Golar ni nasilno posegel preko mej svojega talenta in ker je povedal vedno le ono, kar je bilo iskreno in živo, česar je bilo srce polno. Borec eo ipso ni —

borec v tem zmislu, da bi se mu od notranjih požarjev zmedla priučena govornica in bi absolutno ugnetal svoj svet v novo, svojo linijo in svoj ritem. Nimam pri roki vsega potrebnega, da bi poizkusil ugotoviti, v koliko ga je privlačevala narodna pesem, naša in drugih narodov in v koliko je zajemal pri Otonu Zupančiču, Murnu, Koljcovu in drugih. Toda, dasi je zajemal, je vendar njegova iskrenost prepoznala včasih i dokaj sestavljeni izraz s sokom, ki izpričuje Golarjevo osebnost, Golarjevo intuicijo.

Pričujoča zbirka ima v glavnem to slabo stran, da pesnik ni bil dovolj strog kritik pri izbiranju. Brez vse škode bi lahko odpadlo ono malo pesmi, kjer Golar ni iskren proti samemu sebi in kjer se je kot človek navdušil ob misli in porabil zanjo svoje znanje, ne da bi bila med obojim kakšna globlja vez (n. pr. str. 88, 97, 110 in dr.). Nadalje nekaj pesmi, ki razkrivajo Golarjevo senčno stran in zaradi katere pogrešajo marsikatero njegove novejša pesmi ono toploto in globino, ki je odlikovala produkte prejšnjih let. Ta senčna stran je nekakšna površnost pri prelivanju doživetja v formo, nekakšna pomanjkljiva koncentracija, premajhen respekt pred zaokroženostjo, pred notranjo zakonitostjo izraza. V zbirki so pesmi, ki se zde, da so nastale v naglici, brez tiste strogosti ustvarjanja, ki do konca, do dna pretehta razmerja in napetost, polnost privrelega curka. Marsikdaj je bogata, topla dispozicija odpravljena s površnim zaključkom, večkrat je na najtišjo, iskreno poživiljeno lastnino prikrpan drugod posneti drobci, ki — neorganičen — zveni mrzlo in površno. Podobni pomanjkljivi manjšajo vrednost knjige, kjer so zbrane tudi pesmi, ki jih lahko uvrščamo med bisere naše poezije (n. pr. str. 56, 62, 65, 113, 118 in dr.).

Ferdo Kozak.

Vrchlickega prevod Aškerčevih poezij. (Výbor básní Ant. Aškerce. Přeložil Jaroslav Vrchlický. Sborník Světové poesie sv. 143. V Praze 1923. Str. 80.)

Moderna češka romantika, ki se je ustanovila v 70. letih preteklega stoletja in se s svojim kozmopolitičnim značajem javila kot reakcija proti starejši domoljubni in vseslovansko ubrani poeziji, si je postavila za cilj svojega literarnega stremjenja — odpreti češkemu slovstvu in splošni češki kulturi okna v svetovne literature in kulture, pokazati češkemu umetniku ter inteligentu nove umetniške in kulturne horizonte, skratka, prizadevala si je oprostiti češko književnost in češko življenje ozkega domačega provincijalizma. Ta svoj program so jeli njeni glavni reprezentantje — Jar. Vrchlický, Jos. V. Sládek in Julius Zeyer — uresničevati deloma s svojimi originalnimi deli v duhu umetniških romantičnih gesel, deloma pa s svojimi prevodi iz svetovnih literatur, v katerih so ne samo kazali nova pota, na katera naj bi se podala zaostala češka književnost, temveč so tudi hoteli z njimi nadomestiti vse, česar je češki književnosti še primanjkovalo. Na ta način so se nadejali, da čim prej pospešijo ne le literarni, temveč tudi kulturni napredek in duševni razvoj češkega življenja, ki se je zlasti ta čas kar dušilo v težki stagnaciji. Raz to stališče je torej treba še danes motriti presvajalsko literaturo te dobe, zlasti pa celo piramido Vrchlickega prevodov iz vseh živih jezikov.

Eklektični Vrchlický (ta eklektizem je splošni značaj češkega novodobnega romantizma), ki ga je vodila žgoča žejna, spoznati vse posebnosti in vrednosti svetovnih literatur in kultur, je prevajal vse, kar se mu je zdelo potrebno in vredno češke literarne oblike. Najbolj je prevajal iz romanskih in germanskih jezikov, med slovanskimi samo iz poljščine in slovenščine. Med najbolj vredne je šteti njegove prevode iz romanskih in germanskih avtorjev, ki so najbolj ugajali njegovi lastni osebnosti in ki so imeli največji vpliv na njegove pesniške

ideje; ti so tudi najzvesteje in najbolj umetniško prevedeni in so največjega pomena tudi za češko književnost.

Da je Vrchlický jel prevajati tudi iz slovenščine, ga je napotil sam slučaj. Ko se je leta 1905. udeležil kot oficijelni zastopnik češkega literarnega sveta Prešernovih proslav v Ljubljani, se je osebno spoznal tudi z Aškercem, in ravnivši se v Prago, začel prevajati njegove pesmi, katere je priobčeval v raznih časopisih (Slovanský přehled, Květy). Celoten zbornik iz Aškerčevih poezij, ki je šele sedaj izšel, je imel iziti že leta 1906. kot VIII. zvezek v ediciji njegovih «Prevodov iz tujih literatur». Toda ta edicija je prenehala že s V. zvezkom in rokopis Aškerčeve zbirke se je do sedaj nahajal v njegovi zapuščini, iz katere so jo šele letos njegovi prijatelji in čestilci obelodanili kot tipičen dodatek njegovemu prevajalskemu delu.

Vrchlický se je lotil prevajanja iz slovenščine po kratki jezikovni pripravi, toda kot rutiniran prevajalec in virtuozen interpret je kmalu prodril s slovarjem in slovnico v roki v pesniški značaj Aškerčeve poezije. Tekom časa pa se mu je vendarle uprla dolgočasna kontrola s slovarjem in gramatiko, in tako je, naslanjajoč se čisto le na sorodnost slovenščine s češčino ter na svoj pesniški instinkt, prevajal pozneje tudi brez te kontrole. Na ta način pa je zagrešil številne leksikalne in filološke netočnosti in pogreške, kar je prav za prav splošni znak večine njegovih prevodov. Tukaj naj navedem le nekaj tipičnih primerov: Slično slovensko besedo z r a k, ki pomeni v češčini vzduch, je razumel v pomenu vid (oči).

Original: A kaftán ko perutníca
v z r a k u mu vihrá.

Prevod: Kaftan jeho křídlem ptačím
v o č i vlaje mu.

(Pravilno: v z d u c h e m vlaje mu!)
(Firdúzi in derviš.)

Ravno tako ga je zapeljala enakost in sličnost slovenskih in čeških besed v 12. kitici iste pesmi: glagol smiliti se je smatral za sličnega češkemu smáti se, dasi pomeni v češčini nekaj drugega, t. j. útrpnost mítí; slov. adverb h u d o je umeval v pomenu češkega samostalnika z l o b a, dasi v češčini pomeni zle, těžce.

Original: Smili n a j se vsak bolník vam!
Ni učil tak Zarathustra?
Derviš Mahmud mi se smili,
ker bolán je revež h u d o —
Um mu je bolán!

Prevod:

Točno:

Můž vám chorý býti k smíchu? (Soucit mějte s každým chorým!)
Neučil tak Zarathustra?

Derviš Mahmud bral mě v poškleb, (Derviše mi toho líto)
zloba chorobou je rovněž (!) (neboť chor je chudšs těžce)
on je duchem chor.

Slov. adverb sedaj je umeval v zvezi s češkim glagolom seděti; glej pesem «Grešnik!» Le redko smejal se je Budha, sedaj nasmehljá se sladkó — je prevedeno: I usmál se poněkud (!) Budha a usedl (!) v úsměvu svém.

Takšnih in sličnih primerov bi mogel navesti še dovolj, kot dokument, na kakšen način je Vrchlický često ravnal z besednim materialom tekata, iz katerega je prevajal. Toda to je le ena stran njegovega prevajalskega dela, saj gre še za drugo, namreč umetniško stran, to se pravi, v koliko se mu je poverilo izraziti in ohraniti pesniški, umetniški in individualni značaj Aškerčeve poezije. In v tem umetniškem oziru smo lahko zadovoljni z njegovim prevodom in ga lahko smatramo za popolnoma točnega, ker je Vrchlický res dal v češki literarni obliki zvesto podobo Aškerčeve pesniške osebnosti. Pri čitanju njegovega češkega prevoda zaznavamo isti, ekvivalentni dojem, ki ga imamo pri branju Aškerčevega originala; pri posameznih pesmih pa je Vrchlickega prevod celo nakrtil slovenski original, ker ga je oprostil številnih formalnih hib in ležernosti, ki so včasih jako karakterističen nedostatek Aškerčeve umetnosti. Med najbolje prevedene pa lahko štejemo številke diskretne lirike in po Coppéeovsko mojstrsko naslikane momente iz narave (Véčne svétlo, Poslední paprsky, Koca, Cikánka, Carmen, Snh padá itd.), ki jih je Vrchlický smatral prav za prav za najbolj umetniški del Aškerčeve poezije vobče.

Kar se tiče izbora pesmi, lahko rečemo, da je Vrchlický tudi tukaj imel prav srečno roko. Dočim je z drobno liriko dokumentiral čustveni fond in umetniško dovršenost Aškerčevega talenta, nam z baladami in drugimi epskimi pesmimi nudi resno podobo pesnika-misleca in pesniškega naprednjaka, ki svoje svobodno miselne in napredne misli često odeva kar v orientalsko pisane alegorije. V svojem izboru, ki nalikuje točni antologiji, je Vrchlický nabral in navedel iz Aškerca le to, kar ima svoj širši svetovni pomen, (vse, kar je bilo preveč tendenčnega in specifično domačega, slovenskega, je izpustil), ker je s to antologijo hotel češki literarni javnosti konfrontirati pesniški in umetniški višek sodobnega slovenskega slovstva. Takrat, pred dvajsetimi leti, je utegnila ta zbirka v češki književnosti najti še živahnejši odmev, toda danes prihaja že prepozno; danes se je bo kvečjemu lotil literarni zgodovinar, pečajoč se ali s prevajalskim delom Vrchlickega ali z medsebojnimi literarnimi stiki češko-slovenskimi. *Václav Burian.*

Maurice Maeterlinck: *Modra ptica.* Čarobna pravljica v šestih dejanjih in dvanajstih slikah. Prevel Josip Bernot. Ljubljana, Učiteljska tiskarna, 1923, 120 str., 16 Din.

Maeterlinck (leta 1862. v Gentu iz starodavne flamske družine rojeni filozof-beletrist) se dolgo ni mogel odločiti, da bi to, rekel bi «transcendentalno pantomimo» izdal v francoskem jeziku. Šele po znamenitem uspehu, ki ga je ta duhovna pravljica doživela dne 30. septembra leta 1908. na artističnem Teatru v Moskvi (knjižna izdaja: *Sinaja ptica, Literaturno-hudožestvenne Almanahi izdavatelstva «Šipovnik»,* kniga 6., S. Peterburg, 1908) in po imenitno uspeli predstavi v londonskem Haymarketu (v prevodu M. de Mattosa) jeseni leta 1908., je avtor končno v božiču istega leta prepustil francoski rokopis pariškemu založniku Fasquellu. Po petnajstih letih smo dobili čarobno «Modro ptico» tudi mi, za uprizarjanje, žalibog, najbrž še več kot petnajst let prezgodaj.

Od simbolično-dramatsko izraženega pesimizma [v igrh o smrti: *Vsiljenka* (1890), *Slepci* (1890), *Intérieur* (1894), *Tintagilova smrt* (1894) itd. in v igrh ljubezni: *Sedem princezinj* (1891), *Pelléas in Mélisande* (1892), *Alladine in Palomides* (1894), *Aglavaine in Sélysette* (1896) itd.] se je veliki Flamec preko nežne legende o večni ljubezni (*Sestra Beatrice*, 1900), razmotrivanja svoje življenjske filozofije v historični (renesančni) snovi (*Monna Vanna*, 1902) in ironiziranja duhovno bednega življenja sodobnikov (Čudež sv. Antona, 1904) povzpел do sanj

o uresničenju človeškega hrepenenja po spoznanju življenskega in poživljenskega bistva, po pravi, čudežno daljni sreči — po nedosegljivi Modri ptici.

Filozofska podlaga te čarobne pravljice, včasih kar najizraziteje podčrtana z namoč pestro scenično iznajdljivostjo, mestoma pa skoro docela zastrita s presilnim stopnjevanjem odrskih efektov in s prehitrimi menjavami in utrudljivo natrpanostjo nastopajočih oseb (in posebljenih, oziroma oduševljenih stvari, živali, pojavov, občutij, bajnih bitij itd.), je nekako tale: Človek, ki bi na katerisibodi čudovit način doumel samo bistvo stvari in večnosti in odkril vse tajnosti preteklega, sedanjega in bodočega življenja, bi ne mogel v takem spoznanju nikdar najti popolne sreče — Modre ptice —, temveč bi se le pričel, da je prava sreča samo v njem samem, v poštenem in dobrem življenju, v duhovnem zmislu od človeka samega popolnoma odvisna.

Na to podlago je sezidal Maeterlinck tehnično in vsebinsko sijajno dramatsko pravljico o dveh ubožnih detetih, ki se, spremljana od Vile, Psa, Mačke, Vode, Kruha, Luči, Sladkorja in Ognja, v sanjah odpravita na dolgo pot po srečo, po Modro ptico. A ko te ptice ne moreta ujeti niti v preteklosti (Dežela Spomina), niti v snu (Palača Noči), niti v zamotanih prirodnih tajnah (Gozd), niti v Kraljestvu Bodočnosti, se otroka vrmeta domov in njiju revna rodna izba se jima zdi poslej vsa čistejša, svetlejša in prijetnejša. Domača grlica jima končno skoro popolnoma nadomesti tako zaželjeno, nedosegljivo, bajno Modro ptico.

Nekatere alegorične slike je pisatelj, kateremu je to pot zunanja oprema skoro važnejša kot besede, narisal naravnost fenomenalno, tako n. pr. pravljično izpremembo sobe v drvarjevi koči, veličastne prizore v Palači Noči in v Gozdu, poetično stavbo na Vrtu Sreč in grad Azurja v Kraljestvu Bodočnosti. Maeterlinckove scenične opazke so kar pesmi zase. In ravno zaradi teh pesmi ne bomo pri nas še dolgo (ali pa nikoli) mogli na odru gledati te imenitne, svojerodne vilinske pravljice.

Bernotov prevod Modre ptice bi bil lahko vestnejši in pravljičnejši. Prevajalec je zlasti važne opombe o oderski opremi in opazke o kostumih številnih oseb mestoma preveč skrajšal in včasih tudi važnejše opise kar po svoje preuredil ali celo izpustil. Četudi ni prevajal za uprizoritev, bi bil izrazitim avtorjevim podrobnim pripombam, ki pri čitvu varno umerjajo in vodijo bralčevo fantazijo, vendar moral prizanesti.

Nerodnostim, kot n. pr. ura na pesek, čarovnica (la fée), nastavki (chapeaux, pri stebrih), prideva obiskati, zna biti slabo itd., bi se bil slovenitelj izlahka izognil. — Če izvzamem navedene nedostatke, je prevod dokaj gladko čitljiv, in tudi po vnani, tiskarski plati jako okusno prirejen. *Dr. Pavel Karlin.*

Wendel Hermann. Aus drei Kulturen. Literarische und andere Essays. Berlin (1922). 237 str.

Onim, ki poznajo Wendla samo kot nemškega strokovnjaka v jugoslovanskih vprašanjih, bo ta knjiga prav posebno dobro došlo dopolnilo Wendlovi sliki: pokazala jim bo širši okvir Wendlove duševnosti, v kateri zavzema baš njegov interes za naše razmere toliko prostora. V knjigo so sprejeti krajši sestavki, ki jih je Wendel priobčil tekom zadnjih osemnajst let po raznih listih. Vsebinsko obsegajo tri kulture: nemško, v kateri je Wendel vzrastel, francosko, ki je prepajala že njegovo mladost in brez katere si po njegovem svetovne ni mogoče misliti, in jugoslovansko, katere mladost in svežina je za Wendla ravno tako zelo mikavna. Vsem trem kulturam se hoče s to publikacijo oddolžiti za vse, kar je prejel od njih.

V vseh treh kulturah se kaže njegov interes, ki je enako posvečen literaturi kakor življenju, ki z enako ljubeznijo obsega znane prvoboritelje kakor skromne delavce na teh poljih. Zato naleti človek v teh «skromnih vencih», ki jih je spletel vsem trem kulturam, včasih tudi na kako manj znano cvetko. Oboje pa zna opisovati Wendel z njemu lastno spretnostjo. Tako bere človek z enakim zanimanjem njegove članke o Lichtenbergu, Heineju, Marxu, Lasallu, Liliencronu in Kerru, ki mu znane osebnosti kažejo v novi luči, kakor bere z zanimanjem o kakem dotlej neznanem Clootsu ali Stoltzeju. Enaka se človeku godi v francoskem oddelku, kjer se vrste Chénier, Napoleon, Ch. de Villers, Benj. Constant, Flaubert, Vallès, Barbusse, Edgar Reyle. Najbolj nas zanima seveda jugoslovanski oddelek. Na prvem mestu stoji v njem študija o zadnjem črnogorskem «gospodarju» Nikoli, bridka obsodba, v kateri se primerja kakemu «najbolj zlobnemu nemškemu zakotnemu despotu 18. stoletja»; kar je zgodovina že davno opravila, je posnel tukaj Wendel v poljudni obliki za širše kroge: razpršil je v nič legendarno gloriolo, ki je obsevala tega patrijarhalično ožarjenega očeta svojih otrok. V članku «Anastasius Grün in Jugoslovani» opozarja na konflikt, v katerega je zablodil ta nemški doktrinarec in gospod pred nastajajočo meščansko revolucijo med svojimi podaniki, ki je ni razumel. Na «Petru Preradoviću» ilustrira razvoj iz domačega nacionalizma preko vseslovanstva v mistično prepojeni univerzalni kozmopolitizem in dobro poudari, katere strune Preradovićeve še danes Hrvatom umljivo in živo doné. «Milica Stojadinović» in «Draga Dejanović» sta dva preprosta literarna portreta, ki sta dala Wendlu priliko, da je narisal in ilustriral na teh dveh značilnih zastopnicah početke ženskega gibanja v Srbiji. «Anton Aškerc», zadnji članek v tej zbirki, pa nam kaže, kako fino je njegov pisec poleg vseh lepot Aškercove Muze doumel tudi njeno bojevitost. «Danes zavzema Aškerc svoje nesporno mesto v jugoslovanski literaturi kot prvi Slovenec, ki je v liriko prinesel prirodno svežost in krepke, moške zvoke, ki je osvojil polje za balado in romanco in v svoji poeziji brezobzirno kazal veliko socialno krivdo naše dobe.»

J. A. G.

Pavel Kunaver: Po gorah in dolinah. I. Dijaška leta. 40 slik. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 197 str.

Naraščanje naše turistične literature mi je znamenje, da današnje pokolenje, ogoljufano in zbegano v temeljih svojega bitja, stremi v samoto planinskih vrhov in išče ozdravljenja na prsih pramatere. Oni redki, ki slutijo za hipnimi vtisi odblesk večnosti, se vračajo z dušami očiščenimi, sprejemljivimi za semenovih razodetij. Skrivna emanacija njihovega preropenega bitja vabi seboj sorodne duše... Klicar na višavah je tudi Pavel Kunaver. Njegove strokovne knjige značijo dragoceno obogatitev te vrste slovstva. Težišče njegovega pomena pa vidim v praktičnem delovanju med turisti in skauti. Zato smo napeto pričakovali, kaj nam razodene o svojih osebnih doživetjih v naravi. V pričujočem zvezku nas pelje kot študent preko Šmarne gore, Sv. Katarine, Krima, polagoma vedno više, sledimo mu po vseh pomembnejših vrhovih gorenjskega sektorja z radijem iz Ljubljane. Toda to so spomini, ne dnevnik, retrospektiva, ne doživetje. Vsaka stran knjige dá slutiti pisateljevo ljubezen do narave, — ne pa narave same. Seveda, za to slednje je potrebna oblikovalna zmožnost umetnika; njemu pa zdrkne beseda skozi nastavljeno mrežo in ostane mu mesto snovnosti shema brez kontur in brez sočnosti. Da bi se vsaj ognil tipične napake slabega opisovanja, kopičenja opisovalnih adjektivov. Številnih prestopkov zoper Breznikov kodeks bi mu niti tako zelo ne zameril, če bi umetniško oblikovanje opravičevalo stilistično salopnost. Škoda prostora tudi za citate banalnih

popovčie ene sorte, ki ji je Funtkova kritika vzela zadnjo raison d'être. Kdor pa ne išče beletristične gurmandije, mu bo knjiga kljub temu dragocena, ako si želi ob njej obujati spomine na lastna potovanja v onih krajih; kdor še ne pozna planin, mu knjiga dá vsaj slutiti njihovo veličastnost; med mladino posebno pa bo knjiga brez dvoma nabirala nasledovalce in če se ji le ta namen posreči, je njena eksistenca opravičena. To upanje opravičuje tudi okusna oprema in 40 uspehlih fotografičnih posnetkov. Stremečemu založništvu le svetujemo, da nas nikar ne odbija s tako pomanjkljivostjo korekture.

Dr. Ludvik Grobelnik.

Jan Máchal: *Slovanské literatury*, I. díl. (Novočeská biblioteka. Vydávaná nákladem «Nár. musea». Číslo XXXVI. V Praze 1922.)

Profesor slovanskih literatur na praški univerzi dr. Jan Máchal se je lotil dela, ki smo ga že dolgo pogrešali in ga bomo zato vsi z veseljem pozdravili. Podati nam hoče zgodovino slovanskih literatur, in sicer si je izbral pri tem srednjo pot: ne predolgo in ne prekratko, tako da bomo dobili primerno priročno knjigo, ki nam bo služila za praktično informacijo, obenem pa bo s svojim pregledom uvajala začetnike na univerzi v natančnejši študij posameznih poglavij. Pisatelj nam je poleg drugih spisov znan po knjigi «Slovansko bajeslovje», in je bil vsled svojega obširnega razgleda po slovanskih literaturah gotovo poklican, da napiše to delo. Že način sestave in pripovedovanja nam kaže učenjaka, ki ume tudi preprostejšemu čitatelju podati jasno snov. Poskus, podati pregled slovanskih literatur v skupnosti, ni nov; lotil se ga je že pred sto leti idealni Šafařík, ki je dobro čutil, kaj je predvsem potrebno novoprobujajočemu se slovanstvu. (Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. 1826.) Slovenski del za to zbirko je napisal naš Čop, a izšel je šele mnogo pozneje (1864.), tako da se Šafaříkov načrt ni uresničil. Dela sta se pozneje lotila slovanska literarna zgodovinarja, ruski profesor Aleksander Pypin in poljski profesor Spasowicz, ki sta leta 1865. podala kratek pregled, pozneje, leta 1874. do 1881., pa obširno delo «Zgodovina slovanskih literatur», ki nam je v kljub zastarelosti in raznim zmotam služila doslej kot nekaj splošno informativen vir. Znana je tudi Karaskova «Slawische Literaturgeschichte», Göschen-sammlung. V veliki enciklopediji «Die Kultur der Gegenwart» smo dobili tik pred vojno dobre preglede posameznih slovanskih literatur od naših najboljših literarnih zgodovinarjev: Veselovskij je napisal ruski del, Brückner poljski, Máchal češki, Murko jugoslovanski, Jagić pa pregled slovanskih jezikov. Leta 1911. je izdal Karel Dietrich, profesor na lipski univerzi, «Die osteuropäischen Literaturen, in ihren Hauptströmungen dargestellt», kjer govori o naših slovanskih literaturah; delu se pozna, da pisatelj ni temeljito obvladal tvarine. Leta 1912. je izšel v Laichterjevem zborniku «Slovanstvo» od prof. Máchala «Obzor literatur slovanskih», kjer so podane slovanske literature v glavnih potezah. In tako nam hoče podati praška slavistična šola ob stoletnici slavistike z novim Máchalovim delom nekaj zaključek našega literarnega razvoja od prvih začetkov do današnje moderne dobe. Poleg Niederlovega «Slovanskega sveta» in «Slovanskih starožitnosti» bo Máchalova knjiga izpolnila svojo nalogo ne le v našem učenem slovanskem svetu, ampak tudi na polju praktičnega slovaoznastva. Kakor je bilo važno za nas, da smo si v prevodu osvojili Niederlov «Slovanski svet», tako bo primerno, da si osvojimo tudi Máchalove «Slovanske literature». Naša «Slov. Matica» je svoj čas z zbirko «Slovanstvo» hotela podati nekaj zgodovinski in kulturni pregled slovanskih narodov. Načrt se ni izvršil. Ne bo napačno, če

bi se v tem oziru ravnala po zgledu «Češke Matice». Tudi «Č. M.» je opešala, ko je Akademija prevzela večino njenih prejšnjih nalog, ki jih je tako marljivo vršila s svojo staročeško in mladočeško biblioteko. Z Máchalovian delom je zopet stopila na svojo pravo pot, da popularizira slovancznanstvo in sploh znanosti med češkim narodom.

O svojem načrtu govori pisatelj sam v predgovoru: «Na seji kuratorija Češke Matice je bilo sklenjeno, izdajati priročne knjige iz raznih strok znanosti in sem bil pozvan, naj napišem knjigo o slovanskih literaturah. Z ozirom na obsežno snov in na to, da hočem posvetiti največ prostora novodobni literaturi, sem razdelil svoje delo na tri dele: prvi podaja pregled slovanskih literatur od najstarejših dob do romantike, drugi bo posvečen romantizmu v slovanskih literaturah, tretji bo obsegal realizem in moderne umetniške smeri.» Nadalje govori pisatelj o načinu, kako nam hoče podajati zgodovino slovanskih literatur. Pypin in Spasowicz sta podala literaturo vsakega naroda v celoti. Máchal nam podaja vzporedno literature posameznih dob, kar se mu zdi mnogo bolje. Pisatelj pravi: «Vsaka prosvetna evropska smer je imela svoj poseben značaj, prinesla je nove življe v kulturo, vedo in umetnost in se je na svoj način izražala tudi v literaturi. Ker so se te smeri dotaknile več ali manj vseh Slovanov, se mi zdi, da se pri tej razdelitvi najbolje pokaže, kakšno literarno delavnost so razvili posamezni slovanski narodi, ko so sprejemali velike kulturne ideje, ki so vplivale nanje: obenem se pokaže tudi to, kaj so sami prinesli v svetovno literaturo.» Naravno je, da je moral biti pisatelj posebno v tem prvem delu zelo kratek. Knjiga obsega 320 strani in podaja vse slovanske literature do leta 1800. Literarna zgodovina zani ni samo popisovanje knjig in pisateljev, ampak kos narodne zgodovine, del duševne narodne kulture in razvoj borb za ideale. V «Uvodu» nam podaja kratek pregled slovanskih narodov do prvih literarnih začetkov. Nato pridejo prvi cerkveni literarni začetki, ki so prav primerno spopolnjeni z dvema poglavjema o apokrifski literaturi in o srednjeveških romantičnih snoveh. Drugi del obdeluje slovansko narodno epiko, ki se je najlepše razvijala ravno koncem srednjega veka. Tretji del tvori reformacija, verski boji, humanizem in renesansa: prvi na čelu stopajo Čehi, drugi naši Dubrovčani, za njimi pridejo Poljaki in drugi. Četrti del nam podaja dobo racijonalizma. Tu so prvi Poljaki, kot najbližji Francozom, za njimi Rusi itd. — Slovenci smo povsod obdelani posebej. Ker doslej še sami o sebi nismo napisali dobre literarne zgodovine in nam manjka še dobrih monografij o naših najboljših možeh (n. pr. Trubarju, Zoisu itd.), je naravno, da je drugim težko podajati dobre preglede o nas. Zato je škoda, da je v knjigi n. pr. Trubarjev nemški citat o vzgoji iz leta 1567., ko je isto povedal slovenski že leta 1555. Tudi njegov jezik ni narečje iz ljubljanske okolice, ampak doljenščina; čistega ljudskega jezika pa ni mogel rabiti, ker ga že ali še ni bilo. Sicer je poglavje o naši reformaciji lepo izneseno, posebno njen jugoslovanski značaj in slovanska zavest. V protireformaciji mi sami še nismo prav označili glavnih predstavitev — zato je tem težje vse prav podati v kratkem pregledu. Isto velja glede prosvetljene dobe. Pohlin ni bil samo na Dunaju, ampak tudi v Ljubljani in njegova osebna šola je bila še najvažnejša. Pri Kumerdeju je treba, predvsem poudariti organizacijo narodne šole. — Koncem vseh poglavij navaja pisatelj glavno literaturo, s čimer bo ustregel vsem, ki se bodo ozirali na njegovo priročno knjigo. V zaključni besedi podaja nekaj lepih misli o našem skupnem razvoju in kulturnih zvezah med posameznimi slovanskimi narodi. Razdeljeni med dva kulturna svetova smo se zibali med orientom in zapadom in ustvarjali tudi v najtežjih časih iz svojih

Trubar

Pohlin

Kumerdž

lastnih sil. Sprejemali smo evropsko kulturo — a ob času najhujšega suženjstva so ustvarjali vzhodni deli slovanstva najlepšo narodno epiko. Pokazali smo tudi posebno stran slovanske duše v borbi za krščanstvo, humaniteto, demokratizem. A naša prava doba je prišla šele z novim stoletjem. O tem bo govorila druga knjiga.

Dr. I. L.

O Šerkovi kritiki mojega pojmovanja človeškega spoznavanja. Prof. Šerko prihaja v svoji kritiki moje knjige «Znanost in vera» do zaključka, da so pota, po katerih hodim, «napačna» in da je moj «sistem s spoznavnokritičnega stališča nevzdržljiv» (Lj. Zvon, 1923., str. 582 do 585). Sledeče vrste imajo namen, pokazati, ali in v koliki meri je po mojem prepričanju avtor ta svoj zaključek tudi **e f e k t i v n o d o k a z a l**.

Avtorjeva kritika prvič že formalno ne zadošča temu, kar moramo zahtevati od strokovne kritike, zato ne, ker na glavnih točkah ne podaja **a d e k v a t n o** moje doktrine. Naj osvetlijo to na kratko samo tri, štiri točke. Avtor trdi (str. 582 s), da opiram možnost in dejstvo spoznavanja na dejstvo brezdvomne realnosti duševnih pojavov. Tega pa nisem storil nikjer in je avtor tu zamenjal mojo tezo, da je samo tzv. «notranje zaznavanje» tako spoznavanje, pri katerem se krije njega «psihološka podlaga» z njegovim «objektom», s povsem drugim vprašanjem, kateri kriteriji ločijo (to in drugo) spoznavanje — od «zmote». Drugič trdi avtor, da razlikujem na miselnem deju (na pristinosti ali nepristinosti misli) kvalitativno in kvantitativno komponento, pri čemer dojemamo s prvo od miselne vsebine samo predočevano kvalitativno, z drugo pa od miselne vsebine samo predočevano kvantitativno stran pristojnega dejstva. Ugotavljam, da bi tako interpretacijo še dopuščala kvečemu izvestna mesta v mojem «Sistemu I.». Nobenega dvoma pa v tem oziru ne dopušča moja knjiga «Znanost in vera», katero vendar avtor recenzira in v kateri nasprotno zavzemam stališče, da sestoji pač miselna vsebina iz kvalitativne in kvantitativne pakomponente, da pa stoji miselni dej vprav kot dojemalna komponenta že načelno **i z v e n t e g a n a s p r o t j a**. To svojo postavko sem v knjigi uporabil celo kot poseben argument proti tradicijski evidenčni teoriji in pa proti tradicijskemu razlikovanju med («maksimalnim») prepričanjem in «domnevanjem», katere razlike ne smatram za dejno, temveč samo za **v s e b i n s k o** miselno razliko. Ta netočnost pa je tem usodnejša za avtorjevo kritiko samo, ker stoji vprav ono nasprotno moje naziranje v najtesnejšem stiku z mojim pojmovanjem spoznavanja in sem samo z njim utemeljil, da so tudi najizvestnejša prepričanja lahko «zmote», tudi najbledejša domnevanja pa — spoznavanja. Tretjič trdi avtor, da razlikujem na miselnem kompleksu še «prepričanje» kot posebno, in sicer kot «dojemalno» kvantitativno komponento miselnega deja. Ugotavljam, da sem vprav v knjigi, ki jo avtor ocenjuje, «prepričanje» kot posebno miselno komponento **i s t o v e t i l** že z miselno pristinostjo, s pristnim miselnim dejem in mitorej izraz «misel s prepričanjem» pomenja isto kot izraz «pristna misel». Avtor je tudi tu lahko imel v mislih kvečemu neka še nejasna mesta v «Sistemu I.», nikakor pa ne knjige, ki jo ocenjuje in v kateri sem, kakor že rečeno, celo ono drugo razliko med izvestnim prepričanjem in domnevanjem določil kot zgolj vsebinsko miselno razliko. Četrtrič pa naj bo primeroma še omenjeno, da avtor povsod tam, kjer navaja v referativnem delu svoje kritike kake nove moje komponente, pričanja z izrazi, kakor: «Da se izogne tej težkoči, uvede Veber v svoj sistem pojem kvantitete dejstev...» (str. 583), «Da se izogne tej konsekvenci, gre Veber še en korak dalje» (str. 584), «Da reši svoj sistem, je storil Veber... še zadnji korak...» (str. 585). Napram temu ugotavljam, da

doslej nisem nikjer uvedel kakršnekoli nove komponente, da bi z njimi odstranil kake težkoče svoje filozofije, temveč da me je do teh komponent dovedla gola nevtralna analiza doživljanja sploh in spoznavanja posebej, katera šele mi je odkrila, da je različne probleme treba povsem drugače pojmovati nego jih pojmuje tradicija. S posebnim ozirom na spoznavni problem priča malone vsak list knjige, da je moja metoda dialektikalno nasprotna oni, ki jo avtor prikazuje kot mojo: Jaz ne uvajam novih komponent, da bi rešil svoje pojmovanje spoznavanja, temveč šele moje nevtralnim potem pridobljene nove komponente mi odkrivajo težkoče tradicijskega reševanja in me vedejo do mojega pojmovanja spoznavanja.

Zato ni čuda, da me ni mogel prepričati tudi ne stvarni del avtorjeve recenzije, t. j. njegova kritika mojega pojmovanja sama (str. 585!), ki na glavnih točkah sploh ni kritika moje, v knjigi zabeležene, temveč one filozofije, ki jo avtor nahaja v knjigi. Avtor mi ugovarja, da mora po njegovem kakor tudi po mojem naziranju spoznavanje biti določeno po strogi objektivni istinitosti svojega objekta, kar pa je baje po mojih lastnih načelih nemogoče: Saj sam v isti sapi trdim, da je samo pristno mišljenje lahko spoznavanje, da pa se pristnost mišljenja ne tiče vprašanja kaj, temveč kakó kaj mislimo; »drugače rečeno: pristnost kake misli je kot funkcija miselskega »deja« subjektivnega značaja». Ta slednji in zopet avtorjev lastni dostavek kaže v klasični luči način avtorjevega protidokazovanja: Avtor je tu pozabil povedati to, kar v knjigi vedno in neprenehoma poudarjam, da so pristne in samo pristne misli lahko spoznavanja kakor tudi zmote, da pa torej mora vsaka pristna misel, ki naj bo »spoznavanje«, biti taka, da vprav po svoji pristnosti ne izvira iz psihološko-subjektivnih činiteljev (ponavljanje, avtoriteta, čustvo itd.) na pristojnem subjektu samem, temveč samo iz drugega in apsihološkega činitelja. S tem pade samo ob sebi nadaljnje šerkovo izvajanje, češ, tudi avtonomija miselne pristnosti »temelji v subjektu in ne v predmetu kot objektu spoznavanja»: jaz trdim v knjigi vprav nasprotno, da je namreč samo ona miselna pristnost avtonomna, ki ne temelji v pristojnem subjektu samem. Vprav vsled tega pa morem in moram sklepati, da gre stroga objektivnost samo onim dejstvom, ki nam jih po svoji vsebini brezčasno predočujejo misli, katere so po svojem deju avtonomno pristne misli: Ta dejstva se odlikujejo zdaj namreč vprav po oni svoji strani, iz katere edine izvira tu tudi pristnost pristojnih naših (avtonomno)pristnih misli, po svoji — objektivnosti ali transcendentnosti. Vsa druga, t. j. taka dejstva, ki jih moremo misliti samo na heteronomno pristen način, pa vprav te posebne strani nimajo in temelji vzporedno s tem tudi pristnost sem spadajočih (heteronomno) pristnih misli neobhodno samo in že na golih psiholoških činiteljih pristojnega subjekta samega. Torej ni nikaka »očividna petitio principii« moj sklep, da moramo istinitostim, ki nam jih predočujejo avtonomne trditve, pripisovati strogo transcendentno objektivnost. To se namreč ne pravi, kar zopet avtor sam dostavlja, da bi dejstvo bilo objektivno istinito »zato, ker neko dejstvo kot istinito spoznavam«, temveč to se pravi, da moremo narobe »spoznavati« samo taka dejstva, ki so hkrati »objektivno« istinita (ali možna). Moja in v knjigi vprav s te strani morda še preširoko razvita filozofija torej ne utemeljuje objektivnosti objektov z rekurzom na pristojno »spoznavanje«, temveč tudi ta filozofija utemeljuje narobe spoznavanje z rekurzom na »objektivnost« njezgovih objektov. Poleg tega pa sem jaz s svojim orisom avtonomije in heteronomije miselne (in predstavnne) pristnosti podal obcnem kriterije, ki nam

vsaj idealiter omogočajo, točno razlikovati med «spoznavanjem» in «zmoto». Avtor, ki išče v moji filozofiji — sama protislovja, je tudi to točko prezrl. Ista vrednost gre zdaj končnemu avtorjevemu ugovoru, češ, moje pojmovanje spoznavanja predpostavlja neko «imaginarno» transcendenco. Saj vendar avtor sam ve in mora vedeti, da gre ona «imaginarnost», ki onemogoča tudi pristojno znanstveno operacijo, samo takim pojavom, ki nam niso neposredno ali posredno sami dani, pa jih tudi ne moremo tako ali drugače definirati. Znanstveno najstrožja definicija pojava pa je lahko dvojna, ali konstitutivna, ki podaja lastne in v tem smislu konstitutivne znake pojava, ali pa konsekvativna, ki podaja odločilne konsekvativne znake pojava, določujoč ga po njegovem in edino njemu pripadajočem razmerju do vseh drugih pojavov. No, moje nevtralne analize doživljanja in njegovih komponent pa so me vprav v tej knjigi dovedle do te strogosti, da si le konsekvativne definicije objektivnosti ali transcendentnosti same: Objektivnost ali transcendentnost je oni edini činitelj, ki ni in ne more biti vsebinski predočevanec, torej obenem oni edini činitelj, ki izključuje že načelno z naše strani vsako konstitutivno definicijo samega sebe. S tem pa sem dosegel dvoje, ker sem podal v knjigi strogo definicijo transcendence, obenem pa odkril načelno mejo našega spoznavanja sploh in spoznavne teorije posebej. Avtor je prezrl tudi to točko in s tem obenem — temeljno misel cele knjige: on meri knjigo že vnaprej samo z vidika svojega, tradicijskega pojmovanja znanstvene spoznavne teorije in njenih nalog, dočim bi on moral predvsem izklesati moj prelom s tradicijo ter pokazati, zakaj je ta prelom nedopusten.

France Veber.

Benito Mussolini: «Il mio diario di guerra». Mussolini je izdal letos svoj vojni dnevnik. Knjiga junaka, ki je zahteval vojno, ki se ni strašil smrti, ki ni nikdar trepetal, ki je popeval s svojimi «commilitoni» med treskanjem bomb in ki je hotel biti vedno v prvih bojnih vrstah. Bil je nekaj mesecev v julijskem in karnskem gorovju. Saj tam skoro ni bilo vojne! Knjiga vojnega hujskača, ki v vsakem poglavju bahavo poudarja, kako je proslavil s svojo žurnalistično propagando za oboroženo intervencijo Italije samega sebe in vso italijansko žurnalistiko. Človeku se zdi, ko čita to knjigo, da je bila vsa Italija navdušena za vojno, da so bili Italijani največji junaki sveta. Sami slavospevi, niti besedice graje. Bratska sloga med častniki in moštvom. Vsi se vesele napada in rajši bi umrli, nego bi se pustili ujeti. Noč in dan bi poslušali svoje topove. Le škoda, pravi, da niso v ravnini, tam bi Avstrijce pognali! Njih armada je bila vzorna, vsakdo je bil junak zase, ki je stremel in silil naprej in naprej... Čudno pa, da ta armada ni prišla nikdar naprej, temveč je nekoč v divjem neredu bežala in so polagale orožje cele trume. Čemu toliko laži, ko pa vemo mi vsi, da ni junaštva proti topovom. O naših Kobaridcih pravi, da so bili tedaj hladni napram italijanskim vojakom, da so jih prikrito mrzili, ker so še verovali v vrnitev starih razmer. Čul je vojaškega duhovnika, ki je pridigoval: «Mi moramo doseči mir, ki prinese narodom pravico in svobodo, toda Italija pred vsemi in nad vsemi!» Pravi, da je hotel skočiti k njemu in ga objeti. Nekaj tednov je bil tudi na Krasu, kjer je z največjim navdušenjem metal mine na avstrijske zakope in s slastjo poslušal krik avstrijskih ranjencev, dokler ga ni občutno razmesarila njegova lastna bomba, ki se mu je razpočila, ko jo je hotel pognati na sovražnika. Potem piše, kako ga je proslavljala kot junaka-mučenika vsa Italija, sam kralj ga je obiskal, ministri so se mu klanjali in vse znamenite osebnosti Italije so mu

pele slavo. — Nekje blizu Kobarida je videl na znamenju slovenski napis in si ga zapisal: «Nikdar Noben se ni Bil zapuscen — Kiv vartvo Marjis Bil izzogen». Za nekatera krajevna imena ni imel laških izrazov, pa jih je spakedral takole: Cezzoga (Čezsoča) Planina Za Plecan (?), Svina (?), Vrsig (Vršič), Jaworcek (Javoršček), Saga (Zaga), Plezzo (?) Knjiga je tipičen produkt tako zvane «vojne literature». Drugega pomena nima. I. M.

Kronika.

Cankarjev «Bebec Martin» ima v svojem tekstu zagonetko, na katero je treba za časa opozoriti bodočega izdajatelja Cankarjevih zbranih spisov. Prvi tisk (v «Slovanu», 1917., str. 68) ima na svojem značilnem višku sledeči tekst:

«Nagnil se mi je prav do ust.

,On sam je bil!«

Spreletelo me je od lic do nog, kakor strah pred nečem silnim, kar je blizu, že tik pred durmi.

,On sam je bil... Jezus...«

Drugi natisk, v prvi izdaji «Podob iz sanj» iz l. 1918., ki jo je Cankar sam korigiral, pa kaže v tem odstavku značilno spremembo teksta. Glasi se namreč (str. 115):

«Nagnil se mi je prav do ust.

,On sam je bil — Jezus...«

Spreletelo me je od lic do nog, kakor strah pred nečim silnim, kar je blizu, že tik pred durmi.

,On sam je bil... Jezus...«

Tretji tisk, v drugi izdaji «Podob iz sanj», ki je izšla po Cankarjevi smrti, v letu 1921., se v tem mestu z drugim popolnoma sklada.

Razlika med obema verzijama je znatna in značilna. V starejši pripravlja Cankar s stavkom, ki je vrinjen med obe Martinovi izjavi, zelo učinkovito stopnjevanje druge, popolne izjave. Prava vsebina in umetniška sila tega odstavka tiči v tem, da Martin Jezusa šele v drugi izjavi imenuje. Poznejša verzija je to funkcijo stavka razdrila; ker je Jezus imenovan že v prvi Martinovi izjavi, je ves Cankarjev stavek, ki bi naj na to ime pripravljaj, sunek v prazen zrak, umetniško nemotiviran in naravnost nepotreben. Zaradi tega je v resnici pravilna — v umetniškem zmislu! — samo prva verzija; saj se nam šele z njeno pomočjo vsa uganka neskladnosti druge verzije popolnoma jasno in zadovoljivo razreši.

Kako pa je z avtentičnostjo obeh verzij? Prva verzija nam lahko kaže pravi Cankarjev tekst, enaka možnost pa je seveda tudi pri drugi. Pri drugi verziji pa je kajpada tudi mogoče, da je nastala v tiskarni. Psihološko umljivo bi bilo, da je stavec, ker sta oba stavka v začetku paralelno konstruirana, obakrat imel v očeh podobo drugega stavka; pomišljaj namestu treh pik v naših razmerah ni ravno taka zapreka. Cankar je potem pri tipografski korekturi, kjer gleda človek — pri ponatisku že celo! — v prvi vrsti na tiskovne pogoške, to značilno spremembo prezrl. Da bi bil Cankar sam to spremembo v drugi verziji povzročil, je za mene težko verjetno: odstavek je tako pomemben, ves kos teksta

v celotni zgradbi «Bebca Martina» tako eksponiran in stilistično tako premišljeno zgrajen, da bi se Cankar ob pozornem čitanju drugega tiska pač zavedel njegovih konstruktivnih funkcij. Za mene je vsled tega v resnici avtentičen samo tekst, kakor ga kaže prva verzija.

Kje je rokopis «Bebca Martina»?

J. A. G.

Dva Prešernova verza iz leta 1848.

Bleiweisove «Novice» z dne 1. marca 1848. prinašajo na str. 34. dopis nekega Primskovskega z naslovom «Od konjskiga mesa». Prvi odstavek se glasi: «Ljube Novice! marsiktero vražo ste že iz Slovenskiga pregnale, in marsiktera neumna véra je šla po Vaših jasnih podukih rakom žvižgat. Vam gré tudi zasluga, de konjsko meso ne bo dalje zaničevano ostalo, ampak de se bo, če je sicer zdravo in lepo, prihodnje v prid obračalo. Perva pojedina konjskiga mesa je bila v Krajnji 13. dan svečana. Hvala gospodom, ki so prvi na Krajnskim zastarano neumno misel, de konjsko meso ni za jed dobro, prekucnili in pokazali, de je dobro. Stara govoric je v Krajnji:

«V Naklim so konja zaklali,
v Krajnj pa kolíne poslali»,

zdej pa, pravi naš slavni pesnik Dr. Prešerin, bomo rékli:

«V Krajnji smo konja pobili,
v Naklo pa kolíne vernili.»

In tako se bojo zamogli zdej Krajnci z Naklačani pobotati.» — Ali ni bil pri pojedini tudi Prešeren? Saj se je na pustni ponedeljek, kot poročajo «Novice» 15. marca, str. 44., drugega gostovanja s konjskim mesom v Ljubljani udeležil tudi Bleiweis, ki se je bil 23. februarja na str. 32. svojih «Novic» priporočil za povabilo nanj.

Alojz Turk.

Sedemdesetletnica Jozefa Škultetega. Dne 25. novembra t. l. je praznoval svojo sedemdesetletnico Jozef Škultéty, profesor slovaškega jezika in slovstva na Komenskega vseučilišču v Bratislavi ter posle vodeči predsednik «Slovaške Matice» v Turčanskem Sv. Martinu. Slavljenec spada med kulturne delavce današnjega slovaštva, ki je dal slovaški jezikovno-zgodovinski znanosti trdno podlago. Njegovo znanstveno delo je zelo obsežno, ker se odlikuje kot zgodovinar, slovstveni zgodovinar in kritik ter zlasti kot jezikoslovec. Bil je urednik mesečnika «Slovenské Pohľady» in političnega lista «Národné Noviny». Ako stopa danes Slovaška kulturno in politično na dan kot enakopravna članica slovanske družine, pripada velik del zasluge tudi Škultetemu, ki je za svoj narod kulturno delal in požrtvovalno politično trpel (šestkrat je bil v ječi) pol stoletja. Skromnega, simpatičnega moža slovaške znanosti in publicistike, ki se je leta 1902. udeležil časnikarskega kongresa v Ljubljani, se spominjamo tudi Slovenci ob njegovi sedemdesetletnici z željo: Ad multos annos! Dr. L.

Tavčarjeva številka. Obljubljena Tavčarjeva številka radi tehničnih zaprek letos ne more iziti. Sotrudnikom, ki so poslali gradivo za to številko, se naznanja, da se obelodanijo njih prispevki v posebni publikaciji, ki izide za eno prihodnjih obletnic pisateljeve smrti.

Uredništvo Lj. Zvona.

Bibliografija.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Andersen, Pripovedke za slovensko mladino. Priredila Utva. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 112 str. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din. (Splošna knjižnica, 7.)

Atlas, zemljepisni, kraljevine SHS. Izvršil inž. Viktor Novak. Ljubljana. Izdalo Društvo slov. profesorjev. Jugoslovanska knjigarna. 1923. 7 kart. Cena 48 Din.

R. Badjura, Vodič kroz jugoslovenske Alpe. Slovenija. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1922. 514 str. Cena 100 Din. (7 zemljovida, nacrt Ljubljane, 74 slika.)

Baudelaire Charles, Pesmi v prozi. Prevel Pavel Karlin. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 112 str.

Čermelj Lavo, Boškovičev nauk o materiji, prostoru, času v luči relativnostne teorije. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 52 str. Cena broš. 16 Din, vez. 23 Din. (Splošna knjižnica, 6/I.)

Dostojevski F. M., Zločin in kazen. Poslovenil Vlad. Levstik. I. zvezek. II. izd. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 303 str.

Dostojevski F. M., Zločin in kazen. Poslovenil Vlad. Levstik. II. zvezek. II. izd. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 301 str. Cena I. in II. zv. 110 Din.

Herrmann Ignát, Ivančkov sveti večer in Nekoliko veselih povestic o živalcah. S pisateljevim dovoljenjem prevel iz češčine Fr. Bradač. Ljubljana. Nova Založba. 1923. 91 str. Cena 14 Din., po pošti 15 Din.

Jalen Janez, Dom. Drama v štirih dejanjih. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna. 1923. 62 str. Cena 22 Din.

Korun N., Spake, satire, humoreske in drugo. Drugi natis. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1922. 150 str. Cena 40 Din.

Kovač Ante (Pflificus), Impresije iz jedne epohe. (Kroz zemlje i gradove.) Zagreb. Komisionalna naklada Hrvatskog štamparskog zavoda. 1923. 137 str. Cena 25 Din.

Novačan Anton, Veleja. Drama v treh dejstvih. Přeložil Bohuš Vybíral. V Prostějově. J. F. Buček. 1923. 78 str. Cena 12 Kč.

Pahor Jože, Medvladje. Socialen roman. Trst. «Socialna Matica» v Trstu. 1923. 234 str.

Pogonowski Jerzý, Iliryzm i Słowianszczyzna. (Studja nad odrodzeniem chorwackiem.) Lwów. Księgarnia Naukowa. 1924. 170 str.

Stojanović Aleksander, Kumanovska bitka. Tiskovna zadruga. 1924. 59 str. Cena s poštnino 31 Din.

Veber France, Analitična psihologija. Prvi poizkus sistematične geometrije duha. Prvi snopič. Ljubljana. Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1924. 170 str. Cena 40 Din. (Publikacije znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani, filozofska sekcija št. 1/I.)

Vojnović Lujo, Konkordat sa Sv. Stolicom i naše nacionalno pitanje. Zagreb. Z. i V. Vasić. 1932. 60 str. Cena 15 Din.

* **Vukasović Milan**, Moj gavran. Beograd. Samozaložba ? 1923. 85 str.

Sienkiewiczovi romani Nova izdaja

Izšla je prva knjiga znamenitih Sienkiewiczovih del zgodovinski roman

„Z ognjem in mečem“.

684 strani velike osmerke, 22 ilustracij. Cena v-polplatno vezani knjigi 120 Din, s poštino 125·50 Din.

Istočasno je šla v tisk druga knjiga, ki obsega nadaljevanje povesti „Z ognjem in mečem“, zgodovinski roman

„Potop“.

„Potop“ bo izhajal ilustriran v zvezkih po 128 strani. Obsegal bo okoli 1000 strani. Vsak zvezek bo veljal s poštino vred 25 Din za one, ki se na roman takoj naročijo ter naročnino naprej pošiljajo vsaj v enakih obrokih, kot bodo izhajali zvezki. Cena celemu romanu bo pozneje v knjigo-trstvu za 30 odstotkov višja.

Oba romana „Z ognjem in mečem“ in „Potop“ se naročata pri

Tiskovni zadrugi v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54
(nasproti glavne pošte).

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruge v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54

Novačan: **Samosilnik.** Povesti.
Vez. 48 Din, broš. 40 Din, po pošti 1·50 Din več.

Hurban Vajanski: **Leteče sence.**
Povest. Vez. 28 Din, broš. 22 Din, po pošti 1·50 Din več.

Veber: **Znanost in vera.**
(Pota in cilji 15. in 16. zv.) Mehko vez. 65 Din, po pošti 1·50 Din več.

Čermelj: **Materija in energija.**
(Pota in cilji 17. in 18. zv.) Mehko vez. 60 Din, po pošti 1·50 Din več.

Sienkiewicz: **Z ognjem in mečem.**
Zgodovinski roman. Vez. 120 Din, broš. 106 Din, po pošti 5·50 Din več.

Coster-Debeljak: **Til Ulenspiegel.**
Roman. 551 strani. Vez. 70 Din, broš. 60 Din, po pošti 3 Din več.

Ivan Lah: **Angelin Hidar.**
Starokorotanska povest. Ilustriral Šubic. Vez. 32 Din, po pošti 1·50 Din več.

Anton Melik: **Jugoslavija.** II. del.
Opis pokrajin. 527 strani. Z zemljevidom Jugoslavije. Vezana na finem papirju 65 Din, broširana na slabšem papirju 50 Din, po pošti 2 Din več.

Ivan Pregelj: **Azazel.** Zaloigra.
Vez. 28 Din, broš. 22 Din, po pošti 1 Din več.

Hobhouse-Ogris: **Liberalizem.**
Broš. 30 Din, po pošti 1·50 Din več.

Ibsen-Molè: **Gospa z morja.**
Vez. 24 Din, broš. 18 Din, po pošti 1·50 Din več.

Službena pragmatika državnih nameščencev.
8 Din, po pošti 75 par več.

Novi vojaški zakon.
16 Din, po pošti 1 Din več.